

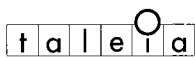
Associació ESBARGI

Associació
ESBARGI

*Proposta de prevenció i tractament
per a la infància i l'adolescència en risc*

Experiències de Pedagogia Social, 49

Associació ESBARGI

*Proposta de prevenció i tractament
per a la infància i l'adolescència en risc*

Fundació Serveis de Cultura Popular

· 1997 ·

Esbargi

Associació Esbargi
(Educació Social Barris Gironins)
Centre Cívic Onyar
Camp de la Plana, 13
17004 Girona
Tel. (972) 21 36 03 / 20 89 55

Agraïments

El nostre agraïment a tots els professionals que al llarg d'aquests anys ens han fet costat i especialment a:

Narcís Badosa, educador social;
Maria Àngels Domènech, pedagoga;
Maria Domingo, pedagoga;
Narcís Figueras, llicenciat en filologia clàssica
i corrector d'estil;
Antoni Julià, educador social i supervisor
de l'Associació;
Amadeu Mora, director del Programa Onyar Est;
Joseba Ruiz, sociòleg i avaluador del Programa
Onyar Est.

Text redactat per Esbargi (Anna Busquets, Isabel Cudinach, Fina Espinosa, Pili Herraiz, Trini Martín, Marta Serra, Ana Tabar, Pili Vayreda, Pere Figueras i Bru Pellissa) a petició de la Fundació Serveis de Cultura Popular.

Primera edició maig de 1997

© Fundació Serveis de Cultura Popular

Edició realitzada per Alta Fulla
Passatge d'Alió 10, 08037 Barcelona

Imprès a Grup 4, S A
Antoni Borri, 37, 08912 Badalona
Diposit legal B 20 970-1997
ISBN 84-8000-084-8

Aïllar els fins a una banda i els valors a l'altra condueix a una oposició entre els uns i els altres. Probablement l'antítesi més arrelada de la història de l'educació és la que hi ha entre l'educació que treballa per a un treball útil i l'educació per a una vida de lleure.

JOHN DEWEY

A l'Escola d'Educadors Especialitzats de les Comarques Gironines, que ha fet possible la nostra formació, i al Programa Onyar Est, que ens ha permès portar-la a la pràctica i créixer com a professionals.

L'Associació Esbargi és una associació d'educadors socials sense afany de lucre que treballa per a la prevenció de la infància en risc social. Es creà el juny de 1989, fruit del procés de transició que va experimentar el barri de la Font de la Pólvora, de les polítiques socials de l'Ajuntament de Girona i de la transformació de l'equip pel que fa a l'àmbit professional, en el decurs de la dècada dels anys vuitanta.

El procés de transformació i creixement que va viure Esbargi des d'aleshores es va accelerar quan es va començar a aplicar el Programa Onyar Est,¹ en l'estratègia socioeducativa del qual es va incloure. Es va proposar com a objectiu l'experimentació i la conceptualització sobre el treball social aplicat a la infància en risc. Es tractava de projectes que prenién en consideració d'una manera definida la ideologia, la metodologia i els objectius, i que introduïen nous conceptes, com ara la multidimensionalitat i la mobilització dels usuaris, en coordinació amb la resta de serveis existents al sector.

Es va ampliar, a més, la gamma de serveis que oferia l'Associació al barri de la Font de la Pólvora en detectar-se noves necessitats i nous problemes, que van portar a assumir, des d'una nova perspectiva de treball social, serveis que ja es realitzaven o bé a crear-ne de nous per atendre els nuclis de població que quedaven desatesos.

1. El Programa Onyar Est va ser una «Acció Model» del programa Pobresa 3, Tercer Programa Europeu de Lluita Contra la Pobresa, que es va aplicar als territoris i poblacions més desafavorits de Girona entre els anys 1989 i 1994.

El curs 1990-91 Esbargi es va fer càrrec d'un projecte d'atenció a la infància al Barri Vell de Girona; així es va entrar en contacte amb una població que acusava, també, si bé d'una manera diferent, els efectes de la marginació.

Esbargi fa un treball educatiu adreçat als infants i situat en l'àmbit no docent, que intenta reforçar els aspectes de socialització i de suport per suplir desatencions del nucli primari. Té la seu social al Centre Cívic Onyar, al Sector de Vilatorrada, de Girona.

Partim de la convicció que l'educació és un procés vital i que es troba present, doncs, en tots els àmbits de la vida d'una persona. El procés educatiu s'inicia dins el nucli primari, ja des del naixement.

La llar és la forma de vida social en la qual l'infant ha estat creat, perquè és en relació amb la llar que ell s'ha format moralment.²

A més de la formació transmesa pel nucli primari, l'infant és educat en l'entorn social més proper, que com més tradicional i delimitat és (pobles, barris...), més influència té sobre l'individu. L'entrada de l'infant a l'escola marca un nou pas important en el seu procés de socialització, en la mesura que amplia el cercle de relacions, es reforcen valors transmesos en el nucli primari o s'introdueixen nous models i valors socials.

Al costat de l'educació docent, hi ha també l'educació no docent, que en alguns casos constitueix un complement de les activitats docents i en d'altres, especialment quan es tracta d'una acció adreçada a poblacions menys afavorides, esdevé un recurs apte per educar en l'exercici dels valors democràtics i en el desenvolupament de l'esperit crític.

Podem concloure, en síntesi, que l'educació és transmissora d'uns valors que han d'enfortir en l'individu l'esperit democràtic, principi rector ideal de la societat. Aquests valors són principalment la responsabilitat, la tolerància i la solidaritat.

2. J. Dewey, *Democràcia i escola*, pàg. 7.

Donar responsabilitat a algú és posar-lo en situació d'experimentar les seves capacitats i potencialitats. En aquest context, doncs, l'exercici concret de la responsabilitat és un motor del creixement personal, en la mesura que l'individu aprèn a articular-se en la societat que l'envolta.

Educar des de la responsabilitat implica, és clar, tenir com a principi la llibertat, i aquesta es concreta, al seu torn, en el fet que cadascú pot escollir les seves opinions i conviccions. La diversitat de perspectives que això genera en la societat (cadascú té els seus propis valors) exigeix forçosament la tolerància com a regla de joc concreta. La tolerància s'entén així com el respecte a la diversitat i a la diferència. El criteri legal en què tot plegat es fonamenta és el de la igualtat de dret, un dels principis bàsics de tota societat democràtica.

Tanmateix, la igualtat és un dret que s'aplica, però que sovint no és gaire respectat. En la pràctica quotidiana massa sovint es produeixen desigualtats que generen poblacions desfavorides. És per això que cal afegir-hi un principi que intenti pal·liar aquestes mancances: la solidaritat. Educar en la solidaritat és

educar en una sensibilitat molt fina, en una sensibilitat moral i ètica [...] amb la finalitat de trobar el bé de tota la comunitat.³

Totes aquestes idees apareixen consignades a la Declaració Universal dels Drets Humans:

L'educació tindrà per objectiu el ple desenvolupament de la personalitat humana i l'enfortiment del respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals; afavorirà la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i tots els grups ètnics i religiosos [...].⁴

Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en drets i dignitat i, dotats com estan de raó i consciència, han de comportar-se frater­nalment els uns i els altres.⁵

L'actuació d'Esbargi es fonamenta en el convenciment que tots aquests valors i principis es poden portar a la pràctica en un marc no docent, recollits implícitament en un projecte pedagògic d'atenció a la infància. Esbargi vol basar-se en aquests principis i aspira a poder recollir-los en els seus projectes i tenir la capacitat de transmetre'ls en la pràctica edu-

3. Salvador Alemany.

4. Art. 26 de la Declaració Universal dels Drets Humans (1948).

5. Art. 1 de la Declaració Universal dels Drets Humans (1948).

Centre Infantil a la Font de la Pólvara.

*Grup excursionista del Servei
per a adolescents.*

cativa. Aquesta pràctica es basa en la relació propera, no únicament amb l'infant, sinó també amb el nucli primari i amb el context social que l'envolta. Les activitats programades es conceben com un recurs mitjançant el qual tots aquests valors es puguin exercitar i desenvolupar. És per això que es potencien activitats adaptades a les necessitats i a les capacitats dels usuaris, els quals són, de fet, els autèntics protagonistes actius dels serveis.

■ Introducció

Si hi ha el reconeixement general que en totes les comunitats l'atenció a la infància reverteix en la promoció de la població de la zona en el seu conjunt, aquesta atenció és, aleshores, un servei indispensable; tot i que ha esdevingut un tòpic molt usat, podem assegurar sense por d'equivocar-nos que en atendre la població infantil posem les bases de la futura població adulta. Cal, doncs, una intervenció que posi a disposició de la col·lectivitat els elements necessaris per a un desenvolupament integral de la població infantil, a fi que es puguin prevenir situacions de risc que provenen dels fenòmens de marginació.

Per iniciar qualsevol tipus d'activitat d'atenció a la infància, s'ha de determinar en quines coordenades cal inserir-la perquè sigui eficaç; la població infantil i juvenil és la que reflecteix més clarament els problemes del medi en què creix. Així, és important considerar quines són les situacions i els factors de risc que afecten els subjectes de la nostra intervenció, i quines són les causes de la dissociabilitat i la marginació social de la població infantil i juvenil.

L'experiència en el treball social amb menors inadaptats ens ha portat a analitzar les mancances més importants que presenten i a esbrinar-ne les causes a partir dels factors de risc, que se situen en dos contextos bàsics:

- El context social.
- El context familiar.

Abans d'introduir-nos, però, en l'anàlisi de cadascun d'aquests àmbits, caldria fer els aclariments següents:

- Les situacions de marginalitat difícilment s'identifiquen amb un sol dels indicadors o factors que les componen. És una realitat multifactorial que està interrelacionada i que comprèn una sèrie de nivells.⁶
- Les situacions de marginalitat no poden anar deslligades del context i dels valors socials dominants a cada moment. En funció d'aquests contextos i valors, la marginalitat pren formes i manifestacions diverses.

■ El context social

Diverses variables, com l'estructura urbanística o el teixit social de l'entorn on es mouen les persones, ens ajuden a entendre més les seves conductes. Intentarem fer una aproximació al marc social on creixen els nois que atenem.

D'acord amb Funes, podríem fer una primera distinció d'aquesta realitat en dos blocs:

- Barris asocials en procés d'assentament.
- Zones de degradació urbana.

Barris asocials en procés d'assentament

Cal destacar primerament, a fi de definir aquesta mena de barris, la seva situació dins l'espai urbà. Hi ha sovint una clara separació geogràfica entre aquests nuclis urbans i la ciutat. Els blocs estan construïts en un espai anònim, difícilment identificable com a unitat urbana, com a barri en el sentit comú de la paraula, fet que provoca una manca absoluta de sentit col·lectiu de pertinença a un lloc concret.

Al costat dels blocs queden grans detritus urbanístics (terra-plens, fangars, semicultius, semibarraquisme...), que són la zona preferida d'esbargiment dels preadolescents, a banda d'altres. Aquestes zones augmenten la sensació de nucli inacabat, la qual s'incrementa amb l'apedaçament urbanístic caòtic generat per la construcció de serveis comunitaris inicialment no planificats (ambuladoris, centres escolars o

6. F. Puente, «Colectivos marginados».

guarderies, instal·lacions esportives precàries, centres civicosocials, etc.).

Un altre factor que cal tenir en compte és el deteriorament prematur i l'empobriment d'uns habitatges que foren construïts amb unes condicions pèssimes (mala qualitat dels materials, manca de planificació...), que redueixen la vida mitjana de les edificacions a vint anys. I si a això hi afegim el fenomen de l'amuntegament (una reduïda proporció de metres quadrats per persona) i els marcs-habitatges neurotizants (per desordre-estretor o per la rigidesa de l'ordre-neteja), ja tenim com a resultat la generalització de la vida al carrer de l'adult masculí i dels menors.⁷

La Font de la Pólvora

El barri de la Font de la Pólvora és a 3 km de Girona i queda apartat de les vies transitades d'accés a la ciutat. Es va construir amb l'objectiu d'eradicar el barraquisme aleshores existent. És un nucli urbà de 500 habitatges de protecció oficial que daten dels anys 1978 i 1979. Les condicions urbanístiques i de teixit social del barri configuren un seguit de peculiaritats que contribueixen a la consideració de gueto, aspecte que potencia els prejudicis ja existents i dificulta unes bones relacions dels seus habitants amb la resta de la ciutat.

En els darrers anys el barri ha viscut un procés accelerat de transformació, no únicament quant a població (molta mobilitat), sinó també quant a construcció d'espais i d'infraestructures no previstes en un principi, que li donen una imatge d'apedaçament.

Hi conviuen diferents cultures: gitanos, gitanos portuguesos, immigrants de la resta de l'Estat espanyol (especialment andalusos i extremeños) i població autòctona. Aquesta classificació va de més a menys habitants dels diferents col·lectius. L'ètnia gitana representa el 70% de la població.

En els habitatges es produeix un fenomen d'amuntegament, provocat per diferents factors:

- El gran nombre de fills per família.
- Les dificultats amb què topen les famílies joves per aconseguir pisos de promoció pública.

7. Opinions extretes de J. Funes, *La nova delinqüència infantil i juvenil*.

– El tipus de parentiu gitano, dividit en llinatges familiars o clans.

Les formes de vida dels habitants i certes formes de subsistència tradicionals contribueixen a donar una imatge d'aquest territori degradada i insalubre:

- Nombrosos camions i ferralla.
- Fogueres destinades a separar els plàstics dels metalls que després es vendran.
- Vestigis de barraquisme (construccions provisionals, animals domèstics en llibertat, etc.).
- Abocaments de deixalles.

Les característiques de la població i el deteriorament del barri fan que no sigui assimilat pel teixit social de les zones properes. Ben al contrari, sovint es produeixen desavinences entre els habitants de la Font de la Pólvora i els dels barris veïns.

Zones de degradació urbana

El teixit social d'aquestes àrees es caracteritza pels buits importants que s'hi constaten: sovint diversos grups familiars i socials que donaven una certa estabilitat al barri n'han marxat o no s'han renovat. L'organització social entra en un camí de desestructuració. S'amplia el barri amb nous grups d'immigrants, no assimilats per la xarxa social tradicional de la zona, ara en estat feble. Això condueix a una forta desintegració del conjunt, sobretot pel fet addicional que aquests nous grups coincideixen amb les últimes fases d'immigració a Catalunya, fetes en pitjors condicions i caracteritzades per una manca d'estabilitat social a conseqüència de la inestabilitat econòmica.

Aquesta dinàmica sol desembocar en una polarització de la població, és a dir, en una disminució de les franges d'edat intermèdies.

El Barri Vell de Girona

El Barri Vell de Girona es caracteritza per tenir una extensió considerable amb relació a la ciutat i per l'heterogeneïtat dels sectors que l'integren quant a grups socials i espais.

Aquest conjunt té una població aproximada de 18.000 persones (un 25% de la població total de la ciutat).

Els infants i els joves que nosaltres atenem provenen bàsicament de les zones del nucli antic i de Pedret, totes dues properes al centre social.

El tret més significatiu de la població del barri és l'envelliment. Hi ha un nombre molt elevat de persones grans, superior a la mitjana de la ciutat. La problemàtica de la vellesa en aquest sector s'agreuja pel fet que moltes persones viuen soles i sense cap suport familiar, ni tan sols en les situacions de malaltia pròpies de l'edat. La població anciana hi augmenta en la mesura que no té possibilitats econòmiques per canviar d'habitatge (aquí es paguen lloguers baixos; hi viuen de tota la vida), tot i el deteriorament i els dèficits estructurals de serveis que pateixen molts dels pisos que ocupen.

La població jove disminueix, ja que s'instal·la a zones menys degradades de la ciutat així que pot. Tot i això, al Barri Vell hi ha població infantil en risc que, si bé no és tan important quantitativament, sí que ho és qualitativament. Pertany a famílies amb recursos econòmics i personals escassos. També s'hi concentren famílies monoparentals amb una economia feble i amb la necessitat d'estar moltes hores fora de casa per treballar. A l'anomenat «barri xino» s'hi dóna la prostitució tradicional, actualment en recessió, amb la qual es barreja el tràfic i el consum de drogues. En aquesta zona és on hi ha un contingent notable de població itinerant. També s'hi produeix un creixement de població estrangera, majoritàriament per immigració il·legal, sobretot magribins i persones procedents de l'Àfrica negra; aquests últims viuen una situació més normalitzada i estable que els primers.

Les característiques d'heterogeneïtat que acabem de descriure hi dificulten enormement el treball comunitari, atès el dèficit de sentiment de pertinença al barri i la manca d'estructures físiques aglutinadores.

■ El context familiar

Si ens fixem en la prevenció primària, la família és la primera institució que cal tenir en compte, perquè constitueix la primera instància socialitzadora. Ens referim a la família entesa en sentit ampli,

com a nucli afectiu estable. Són molts els autors que ens mostren la importància dels primers anys de vida per al desenvolupament posterior de la persona. En la convivència familiar es va formant la personalitat del nen.⁸

El clima humà que envolta el nen és cabdal en la seva evolució i, fins i tot, hi ha moments en què resulta decisiu.

La situació familiar, que afecta sempre greument l'evolució de la personalitat, provoca a voltes problemes diversos, psicològics i de conducta (segons els subjectes), que es manifesten de maneres diverses segons el moment evolutiu i les circumstàncies ambientals. Es tracta de problemes que en medis com el que analitzem es transformen fàcilment en conflictes dissocials quan els joves inicien la preadolescència.

Intentarem descriure quines són les mancances més importants que acusen les famílies dels infants objecte d'intervenció i que considerem situacions o factors de risc. Partim de la hipòtesi que una gran part d'aquestes causes deriven del fenomen de la pobresa, entesa en sentit ampli, és a dir, no vinculada únicament a la manca de recursos econòmics. La pobresa desemboca en marginació i aquesta s'ha d'entendre a partir de les coordenades de mancances econòmiques i socioculturals, que donen com a resultat grups marginals especialment marcats per les mancances i el deteriorament personal.

Factors econòmics

Hem intentat fer una aproximació als models econòmics actuals i a la seva relació amb els comportaments i els valors socials dominants. La crisi econòmica, provocada bàsicament per la manca de llocs de treball, afecta principalment les poblacions més desfavorides i els nega l'accés «normalitzat» a tot el que la societat ofereix. En l'individu apareix un sentiment d'absència de rol social i, doncs, d'exclusió. Avança, així, pel camí del deteriorament personal i de la pèrdua de l'autoestima. L'estigmatització social fa que l'afectat entri en un cercle viciós, un procés de marginació difícil de trencar i agreujat per l'acumulació d'altres factors

8. A. Vega, *Pedagogía de inadaptados sociales*, pàg. 146.

d'índole diversa (formació, recursos personals, factors culturals, etc.).

Tractarem tot seguit d'aquestes situacions agreujants que han estat detectades en els llocs on es desenvolupen els nostres programes d'atenció a la infància.

Famílies formades per un sol adult

Dins d'aquest grup podem trobar diferents tipologies:

- Famílies monoparentals que són el resultat d'un abandonament anterior al naixement dels fills; és a dir, mares solteres. Aquesta situació té una especial incidència en el sector del Barri Vell, que es manifesta en el món de la prostitució.
- Famílies monoparentals que són el resultat de l'abandonament del domicili familiar per part d'un dels cònjuges, fet que comporta la pèrdua de rol i d'estatus social.
- Famílies que pateixen l'absència temporal d'un dels progenitors: empresonament, desintoxicacions, etc.

Aquestes famílies es troben especialment incapacitades per a l'entrada al món laboral, ja que un sol individu difícilment pot compaginar un horari laboral normal amb la responsabilitat de tenir cura del domicili i dels fills. Moltes vegades, els fills sofreixen l'abandonament del pare o la mare o de tots dos. Cal afegir-hi, a més, les reticències dels empresaris a contractar aquestes persones, no sols a causa de prejudicis socials, sinó també pel fet que es converteixen en els primers sospitosos d'absentisme laboral.

Famílies nombroses

On es localitza un percentatge més elevat de famílies nombroses és a la Font de la Pólvora, a causa, sobretot, dels factors culturals de l'ètnia gitana. No hi ha dubte que el nombre de fills condiciona en tots els aspectes (alimentació, educació...) les despeses familiars.

Com més fills té una família, més necessitat té de recursos i més devaluació hi ha dels que disposa, ja prou precaris. Això comporta inevitablement altres problemes, com ara el de l'habitatge: es produeix una disminució de l'espai vital, dels metres quadrats per persona. Tota una invitació als infants a viure al carrer.

Famílies formades per adults d'edat avançada

Entre les noves fórmules d'exclusió que va adoptant el mercat laboral hi ha l'acomiadament col·lectiu de treballadors, especialment al sector industrial, i la jubilació anticipada. Es tracta de mà d'obra que no evoluciona al mateix ritme que les empreses es modifiquen, les quals cerquen personal més adaptable i especialitzat en les anomenades noves tecnologies i es desprenen dels treballadors que no poden sostenir la cursa de la competitivitat. Així, ens trobem amb adults d'edat avançada que han perdut el seu lloc de treball i que viuen en una situació realment difícil de superar, ja que no disposen de recursos personals (el cobrament per jubilació acostuma a ser baix) ni de formació per accedir a altres llocs de treball. Són rebutjats i marginats del mercat laboral.

Famílies d'ètnies minoritàries

Aquest tipus de situació es dona especialment en el cas dels gitanos. El procés d'industrialització i urbanització ha desplaçat o suprimit molts dels sectors productius tradicionalment vinculats a aquesta ètnia (cistelleria, venda ambulants, treballs agrícoles). La seva forma de vida tradicional i el seu baix nivell cultural (analfabetisme) els impossibilita d'accedir a altres formes de treball.

Factors socioculturals

Famílies que han patit un procés de desarrelament

La migració, sobretot si és des d'un entorn agrícola cap a un ambient altament industrialitzat, a la ciutat i en barriades totalment deshumanitzades, pot produir una crisi existencial severa, en proporció directa amb els mitjans de què es disposi per a l'adaptació al nou lloc de residència: edat, nivell cultural, nivell econòmic, dificultats per establir noves relacions, etc.

Aquesta crisi es produeix, a més, en un context de difuminació o de canvis en els valors de la societat predominant. Així, l'estructura familiar naufraga i es torna més abandonada en la mesura que no té recursos per a l'adaptació. Es produeix una crisi dels pares respecte d'allò que han de transmetre als seus fills, ja que els seus valors i comportaments no els serveixen en el nou model.

Aquest fenomen podem traslladar-lo al col·lectiu gitano sense que hi intervinguin les migracions. El traspàs de valors es produïa tradicionalment d'una generació a l'altra. La crisi dels valors tradicionals té lloc en el moment que es fa totalment ineludible una adaptació laboral al món païo com a mesura de subsistència.

Famílies amb adults especialment incapacitats per mantenir una relació educativa adequada a l'edat i les circumstàncies del noi

Dins d'aquest grup es presenten problemes familiars diversos que poden afectar l'infant i que són classificables com a situacions de risc.

– *Famílies prematures*: joves que fan un trànsit prematur i accelerat, sense etapa intermèdia, entre la infantesa i l'edat adulta. El casament marca la seva entrada al món adult, fet que sol anar acompanyat d'una procreació immediata. Aquesta, en alguns casos, és l'origen del matrimoni, i en altres (especialment en l'ètnia gitana) constitueix un valor atribuït a la dona, que és dipositària de la fecunditat i ha de demostrar-la (és important que ho faci) abans de finalitzar el primer any d'unió.

– *Famílies repressores*: famílies que tenen molt arrelats determinats valors ja desfasats o formes de comportament totalitàries i alienadores, que no han pogut o no han sabut adaptar-se a nous models de comportament social. Sovint aquesta repressió pren la forma de maltractaments físics o psíquics.

– *Famílies amb un nivell d'instrucció molt baix*: famílies integrades per individus que o bé no han disposat de mitjans per formar-se o bé han abandonat els estudis en edats molt prematures per incorporar-se al món laboral.

En poblacions marginals aquest fenomen es presenta sovint associat al fet d'atorgar poca importància a l'educació dels fills, cosa que sol donar lloc al seu fracàs escolar i a un abandonament prematur de l'escola.⁹

9. El fracàs escolar és una de les conseqüències directes del conjunt d'aquests factors que incideixen en el noi.

Factors de marginació

Es tracta de factors que es relacionen estretament amb el medi social i amb les causes econòmiques i socioculturals que hem descrit anteriorment. Formen part del que anomenem «cercle viciós de la pobresa» i es poden considerar, segons els casos, factors desencadenants o agreujants de desestructuració familiar.

Famílies en les quals un dels membres presenta dificultats personals o n'hi ha una acumulació en diversos membres

- Famílies que ja tenen un fill o més d'un en algun equipament residencial dels serveis socials.
- Famílies amb el pare o la mare afectats per una malaltia mental greu.
- Famílies amb un fill afectat per una discapacitat física o mental.
- Famílies amb el pare o la mare afectats per una drogo-dependència. Hi ha un risc especialment destacable en fills de pares alcohòlics.
- Famílies amb el pare o la mare empresonats.
- Famílies amb el pare o la mare relacionats amb el món de la prostitució o el tràfic de drogues.
- Famílies formades per adults que tenen conflictes interns violents. Hi ha un risc especialment destacable quan un dels responsables no té cap parentiu amb el noi.
- Famílies amb un fill amb expedient obert al Tribunal Tutelar de Menors.
- Famílies formades per adults no imitables. Són aquelles famílies en què els nois no poden establir una identificació amb cap dels seus membres, ja sigui per l'absència d'adults, per l'edat dels pares o per la manca de figura paterna.
- Nois marginats pel grup d'iguals a causa de deficiències mentals i físiques, és a dir, que presenten graus de deficiència evident o que, per insuficiència física, no poden fer una vida normal com els seus companys. Aquests nens estan en una situació encara agreujada pel context del barri, ja que, per culpa del baix nivell cultural i dels escassos recursos econòmics, pateixen un veritable problema de marginació. Normalment es deixa de banda el noi, tot i que a vegades això afecta, en aquests indrets i en aquestes condicions, tota la família.

Característiques dels subjectes

Característiques generals

Bona part de la població infantil que atén l'Associació prové de famílies amb dificultats econòmiques i dèficits socio-culturals molt considerables; això provoca, no cal dir-ho, trastorns de la personalitat dels infants, que acaben per manifestar conductes asocials que els dificulten l'adaptació a l'entorn i la capacitat de relació amb la realitat que els envolta. Aquests trastorns tenen el seu origen en mancances experimentades en alguna de les etapes de la vida.

D'una manera genèrica, podem dir que es tracta d'infants i joves que no han reeixit en el tràmit d'estructuració bàsica de la seva personalitat o bé que no ho han fet quan pertocava.¹⁰

L'estructuració bàsica es produeix a partir del tipus de relació demanda-resposta que s'hagi establert entre l'infant i l'adult o els adults de referència de manera satisfactòria (bàsicament en el nucli primari, però també en l'entorn social). Amb tot, l'adult comença a marcar límits que, a la llarga, es converteixen en models de comportament per a l'infant.

Cada resposta conté implícitament uns determinats valors socials que l'infant va adquirint; s'inicia així el procés de socialització.

Els subjectes que Esbargi atén acostumen a tenir una relació viciada des del principi: l'infant no rep una resposta a la seva demanda, ja que l'adult, pels motius que hem exposat, no pot satisfer-la; per tant, l'infant no sent agraïment envers l'adult de referència. Llavors, intensifica les seves demandes, però l'adult té cada cop més problemes per respondre-hi. Arriba un moment en què les demandes de l'infant són tan fortes i estan manifestades d'una manera tan detonant, que esdevenen insuportables per al medi social i són considerades conductes inadaptades (fracàs escolar, drogadoicció, conductes delictives). És per això que aquest cercle s'anomena *cercle viciós de la inadaptació*. Entrar en aquest cercle viciós comporta dues conseqüències:

10. L'anàlisi que fem a continuació és extreta d'A. Julià, «¿Qué es la educación especial?».

- L'etapa d'estructuració bàsica s'elabora amb deficiències.
- La socialització es veu estroncada i debilitada.

Un moment clau del procés de socialització és l'entrada a l'escola, la qual acostuma a donar uns valors diferents dels transmesos pel nucli primari i l'entorn social més proper. Si això ocorre, la confrontació de models de comportament pot ser motiu d'una certa confusió. Un exemple és el cas d'un infant o d'un noi gitano: educat dins la cultura gitana, li han transmès i té uns valors diferents dels de l'escola paia. El dubte és: pot assumir i/o tolerar aquests valors nous? Els nois que han aconseguit una bona estructuració bàsica tenen més tendència a ser tolerants i, per tant, a resoldre satisfactòriament la confrontació.

És a través de l'exteriorització de les demandes o de la manifestació externa de la vida impulsiva dels infants que es mostren aquestes mancances internes.

Tot seguit ens referim a uns quants dels trets individuals de la població que atenem, detectats en el transcurs de la pràctica educativa:

- Nois i noies que no han integrat la importància del món acadèmic: absentisme, manca del material bàsic i falta de suport familiar, coses que condicionen negativament les capacitats individuals del menor (baix rendiment, manca d'interès, nivells d'aprenentatge deficitaris, expectatives escolars negatives).
- Nois i noies que presenten problemes emocionals i de caràcter importants: falta de confiança en ells mateixos, baixa tolerància a la frustració, agressivitat, incapacitat per resoldre conflictes amb ells mateixos i amb l'entorn, passivitat, demandes inadequades o excessives d'atenció, d'afecte...
- Nois i noies sense hàbits positius de comportament en grup.
- Nois i noies amb uns valors culturals diferents i/o contraposats als valors dominants a la nostra societat.
- Nois i noies amb una manca d'hàbits socials.
- Nois i noies que no disposen de models d'identificació positius.
- Nois i noies amb falta de recursos personals i col·lectius per generar canvis que modifiquin situacions de marginalitat.

Menjador escolar al C. P. de la Font de la Pólvara.

Casal d'Estiu a la Font de la Pólvara.

Caracterització de la població per franges d'edat

La psicologia evolutiva distingeix dues etapes en la gran franja d'edat compresa entre els 7 i 18 anys:

– *La infància mitjana*: de 7 a 12 anys. Atès que hi ha moltes diferències entre un nen o una nena de 7 anys i un de 12, tant en termes de desenvolupament físic com pel que fa a les habilitats mentals, sembla més adient de separar aquesta etapa en dues:

- De 7 a 9 anys.
- De 10 a 12 anys.

– *L'adolescència*: a partir dels 13 anys fins a l'entrada al món adult. S'hi distingeix, també, entre:

- Preadolescència: de 13 a 15 anys.
- Adolescència: a partir de 15 anys.

Infància de 7 a 9 anys

Cap als 7 anys el nen o la nena inicia un període d'estabilitat emocional. L'energia que fins aquell moment havia d'esmerçar a resoldre el conflicte edípic la pot derivar ara cap a l'ampliació de les seves relacions amb el grup d'iguals i cap a l'adquisició de nous aprenentatges. En definitiva, és l'etapa en què es produeix la sortida del món familiar per ampliar el cercle de relacions socials. Comença a considerar el grup com un element important per a l'afirmació i el desenvolupament del seu propi jo. Encara necessita els adults per resoldre uns quants problemes, però comença a cercar en el grup d'iguals el lloc on exercir la seva autonomia.

El nen pot realitzar les experiències de reciprocitat i de solidaritat, tan essencials per al seu creixement mental i el seu equilibri futur.¹¹

Es pot observar també, en aquesta edat, com és d'important la influència de la família sobre el nen o la nena i quin lligam tan estret l'hi vincula. És en la família on pot continuar satisfent els seus desitjos egocentristes i individualistes, en contraposició amb el món exterior, que li exigeix formar part d'un col·lectiu en què és un membre més.

11. P. Osterrieth, *Psicología infantil*, pàg. 149.

Sovint el marc familiar que envolta els nostres usuaris respon inadecuadament a les necessitats del nen; s'hi produeixen situacions d'abandó o de semiabandó en diversos aspectes essencials, que dificulten l'estructuració global de l'infant.

En general, la desatenció familiar dels elements que configuren un entorn receptiu i acollidor (possible conseqüència d'una dificultat dels pares per assumir les seves funcions globalment) repercuteix en la higiene o l'alimentació (fet que es tradueix en una manca d'hàbits) i en la salut (poc seguiment sanitari). D'altra banda, els pocs recursos personals dels pares fan que els sigui difícil de poder atendre les necessitats afectives que tenen els nens i nenes en aquesta edat. Aquesta desatenció contrasta amb l'extrema dependència mare-fill o mare-filla en els primers anys de vida del nen o la nena, la qual cosa ens fa pensar en una sobreprotecció que, si s'allarga, pot dificultar la transició cap a l'autonomia o bé tendir a l'abandó quan el nen o la nena presenta els primers signes clars d'autonomia personal, i se'n dificulta, així, el procés de socialització.

L'absentisme escolar és una conseqüència de la sobreprotecció o de l'abandó. Una altra conseqüència de la sobreprotecció és la dificultat de relacionar-se amb el seu grup d'iguals, a causa de l'alt grau de dependència que manifesten de vegades envers els germans més grans.

Així doncs, la poca valoració del aspectes acadèmics per part dels pares, d'una banda, i la dificultat de relació, de l'altra, provoquen sovint un retard en tots els aspectes evolutius, que es manifesta en les dificultats que apareixen en els primers anys d'escolarització. Aquestes dificultats, si no es resolen, poden donar pas a un fracàs escolar més o menys immediat.

Quant al món de les relacions (escola, activitats extraescolars, carrer, etc.), es veu com es formen espontàniament grups mixtos. Tampoc no s'exclou ningú d'una manera clara pel fet de ser d'un clan, una ètnia o un grup social diferent. Els grups es formen segons els interessos del moment. No és fins a l'etapa següent que el grup arriba a la seva màxima consistència i desenvolupament.

En el joc se solen formar grups determinats per la conveniència. Tot i així, els nois i noies tenen, en general, poca

capacitat per organitzar jocs de grup d'una manera espontània. Moltes vegades necessiten que l'adult els dirigeixi, atès que no hi estableixen regles objectives ni clares. Per tant, si durant el joc es produeixen conflictes, sovint necessiten que l'adult hi intervingui com a mediador, ja que la resolució d'aquestes situacions per ells mateixos sol ser molt primària (moltes baralles, amb agressions tant verbals com físiques). Els nens i nenes que atensem cerquen la proximitat i l'aprovació de l'adult de referència, cosa que manifesten amb un grau elevat de participació i de receptivitat davant les propostes que se'ls ofereixen.

Pel que fa al tipus de jocs, se senten especialment atrets per aquells en què l'activitat física és important, ja que aquesta els permet de fer ús del seu mitjà d'expressió per excel·lència, mentre que mostren un cert rebuig o reticències a participar en jocs de tipus intel·lectual, perquè tenen dificultats per comprendre'n i resoldre'n la mecànica.

Infància de 10 a 12 anys

En aquesta etapa s'observa que els nens i nenes ja són més independents del nucli primari i que, per tant, estan més exposats a influències de forces externes. Les situacions de precarietat i d'abandó que en aspectes diversos es produeixen en el nucli primari sovint els en faciliten la desvinculació. Els nois troben llavors al carrer un medi on poden desenvolupar les seves inquietuds i necessitats (de relació, afectives, etc.).

Si al carrer es reproduïxen, com passa efectivament, les mateixes mancances que hi ha a la llar, aleshores apareixen diverses situacions que anomenem *de risc* i diferents models d'identificació no gens positius. Tot plegat afavoreix que, per imitació dels nois i noies més grans que ells (adolescents), els més desestructurats o en situacions de més fragilitat exhibeixin comportaments i actituds d'inadaptació social (desescolarització, absentisme escolar, petits actes delictius, etcètera).

Els nens fan més ús de la seva independència familiar que no pas les nenes, a les quals (sigui per raons socioculturals o per raons econòmiques) es demana una col·laboració activa en tasques domèstiques o en el fet de tenir cura dels germans més petits. Per tant, estan més subjectes al nucli familiar.

En general, en aquesta edat una part dels nois i noies estan més capacitats i motivats per a tot allò que representi noves experiències i nous aprenentatges. Aquest canvi explica la reducció dels índexs d'absentisme escolar en aquesta franja d'edat.

Hem observat, també, com els nois amb qui treballem semblen presentar un retard temporal en la resolució de les etapes anteriors; sovint es mostren inestables, insegurs, amb dificultats per relacionar-se amb el grup d'iguals i amb necessitat d'establir amb l'adult referent una relació pròpera per tal de poder-hi trobar suport per a la seva autoafirmació.

Una conseqüència de la inestabilitat emocional, de la poca estimulació psicomotriu i intel·lectual que poden rebre en els primers anys de vida i de la falta de valoració dels aspectes acadèmics per part dels pares és l'elevat nombre de casos de fracàs escolar que hi ha, que en aquesta edat serà difícil de recuperar (tenint en compte els models socials actuals que regeixen el nivell d'assoliment d'èxit o fracàs acadèmic). Aquesta qüestió és important com a possible factor que condueix a la marginació social.

En aquesta edat els grups solen ser més estructurats i es formen bàsicament amb membres del mateix sexe, cosa que els forneix l'ocasió d'afirmar les seves característiques pròpies. El grup comença a ser un element important de contenció i regulació de normes i conflictes. Tot i això, necessiten que l'adult prengui una part de protagonisme important en la creació de marcs de referència normativa clars i objectius, i que siguin vàlids en qualsevol situació per tal que els nois i l'educador hi puguin recórrer en situacions de conflicte tant individuals com grupals.

Comencen a aparèixer els lideratges i es van situant els diferents rols. L'expulsió o l'exclusió d'un nen per part del grup és un fet típic en aquesta edat, que es manifesta sovint per mitjà de l'agressió física o verbal, quan es presenten dificultats evidents per resoldre un conflicte per mitjà del diàleg. Els nois són conscients, doncs, del lloc que ocupen entre els companys respecte al talent o a l'atractiu entre ells.

Podem observar bàsicament dos tipus de lideratges: d'una banda, els positius, integradors i sociables, que contribueixen a la realització del jo de cada un dels membres del grup; i de l'altra, els negatius, que experimenten una necessitat

d'imposar-se sobre els altres per obtenir la valoració que no es troba en un altre lloc, tot actuant per mitjà de la força i la intimidació i en detriment dels altres membres del grup.

Els jocs poden ser ja més estructurats i complexos. Hi intervenen regles i normes estandarditzades i subjectes a una moral extremista. Les activitats que motiven els nois són les de caire més especialitzat, que faciliten el sentiment de pertànyer a un grup, alhora que ells es mostren més receptius que en l'etapa anterior a conèixer coses més enllà del seu entorn immediat i a establir noves relacions amb altres grups de la mateixa edat.

Preadolescència i adolescència

Per entendre l'adolescència que viuen els joves que atensem, no ens podem remetre només a aquesta etapa com la de grans canvis corporals i hormonals. Cal una visió més global: l'adolescència també és un període de canvis psicològics. És el moment de recerca de la pròpia identitat i de la construcció del «jo» en el marc d'una situació biològica i social completament nova. És també l'etapa d'adaptació a la sociabilitat abstracta, amb més o menys dificultats segons la capacitat de

dominar i elaborar mentalment l'esmentada sociabilitat. Les normes i la moral social deixen de ser qüestions d'hàbits per passar a ser qüestió de concepte de valors, de filosofia, de lleis..., l'aprenentatge moral passa a ser, a l'etapa preadolescent, sobretot, una adquisició intel·lectual abstracta i una inadequació dels actes d'acord amb l'esquema conceptual. La dificultat o la inexistència del raonament formal influiran directament també en l'adequació del comportament social.¹²

El procés de transformació cap al pensament abstracte (maneg d'idees, associació i comprensió de conceptes, capacitat de generalitzar i fer hipòtesis, etc.) és fonamental per al noi no tan sols per entendre la realitat que l'envolta i situar-s'hi, sinó també per comprendre's en el procés de descoberta de si mateix (introspecció). Totes les dificultats referents a la formació del raonament formal (provocades bàsicament per la vivència personal de l'escolarització i d'un entorn

12. J. Funes, *La nova delinqüència infantil i juvenil*.

sociocultural poc estimulant) desemboquen en conductes asocials i/o contradictòries, que són manifestacions de la crisi interna de transició.

L'adolescència és un procés en el qual es poden diferenciar dos períodes: la preadolescència (dels 13 als 15 anys) i l'adolescència pròpiament dita (aproximadament dels 15 anys fins a l'entrada al món adult).

La preadolescència és un moment important perquè s'hi adquireix un marc de referències de la conducta personal bàsica, que sovint és absent en el noi dissocial. L'adolescència estricta es vertebrava al voltant de les experiències grupals (els vincles amb la família es redueixen). El procés de construcció de la pròpia conducta es fa a partir de la socialització amb el grup d'iguals. El grup (que progressivament s'heterosexualitza) adquireix una gran importància, perquè se li fa imprescindible al jove per a l'autoafirmació i l'acceptació; hi juga un paper clau en la recerca de mecanismes d'identificació, que ja no busca en els adults que l'envolten.

Fins aquí hem definit en un àmbit teòric i general quins són els grans trets que defineixen la preadolescència i l'adolescència. Cal esmentar, ara, alguns aspectes que es donen en la població sobre la qual nosaltres intervenim, i que fan d'aquesta etapa de transició cap al món adult, ja conflictiva per ella mateixa, un moment clau en la vida del noi en el seu procés de socialització, ja que els factors de risc són especialment remarcables per la permeabilitat de l'individu a les influències de la vida al carrer. Les dificultats i problemàtiques de la realitat familiar, escolar i social (barri) que envolten els nois deformen els models de conducta socialment acceptats.

Psicològicament, l'adolescència és l'etapa de la vida en què es reviu els conflictes interns no resolts en la infància. D'aquesta manera, els nostres adolescents, molts d'ells amb una personalitat de base poc estructurada, es manifesten de manera especialment conflictiva, és a dir, amb conductes asocials i agressives, en un entorn que és incapaç de donar-los respostes i d'acollir les seves demandes.

A la vegada, cal sumar al conflicte amb els adults la dicotomia *paio/gitano*, referent a la divergència de cultura i a la contraposició de valors, quan els infants i els joves han estat

educats i n'han integrat altres de diferents o contraposats als del nucli primari.

El nucli primari dels adolescents que atenem dóna poca importància al fet escolar, ja que no l'associa a la integració dels seus fills al món laboral. És per això que es produeix un alt índex d'absentisme escolar. Davant d'aquest fet, l'escola té dificultats per impartir un nivell de coneixements «normals» que prepari els alumnes per accedir a l'ensenyament secundari.

Per tant, ens trobem que una bona part dels adolescents queden desescolaritzats a partir dels catorze anys, sense que hagin obtingut ni tan sols el títol de Graduat Escolar. I altres, els que accedeixen a l'ensenyament secundari (la majoria a formació professional) fracassen en el primer curs.

Aquests fets, sumats a l'actual crisi econòmica, dificulten enormement la incorporació dels joves més grans de 16 anys al món laboral; en els adolescents de 14 anys que no tenen cap recurs alternatiu comença a prendre protagonisme la vida al carrer. La inactivitat, la passivitat, la indiferència i la identificació amb adults i grups d'iguals amb les mateixes pautes de comportament desemboquen en la reproducció del cercle viciós de la inadaptació.

En aquest moment, en què els adolescents senten la necessitat d'experimentar noves sensacions i amb les característiques dels barris on intervenim, és fàcil que s'iniciïn en el consum de drogues: hi ha facilitat per obtenir-les i el fet és acceptat implícitament per part de l'entorn, especialment quan es tracta del consum d'alcohol.

La passivitat, la necessitat d'experimentar noves sensacions, el consum de drogues, la identificació amb altres adults i la reproducció de pautes socials que es donen en el seu entorn, poden induir els adolescents a l'inici de la pràctica d'activitats delictives.

D'altres, i per factors culturals, acceleren l'entrada al món adult: matrimonis prematurs i maternitat. La manca de preparació per assumir el seu nou rol també és una de les causes de reproducció de la pobresa.

■ Objectius del projecte

Objectius

Els objectius globals de la tasca que Esbargi es proposa poden explicitar-se en la relació següent:

1. Oferir un marc educatiu no docent que permeti treballar aspectes que, tard o d'hora, arriben a reproduir el cercle de la inadaptació, i corregir els fenòmens de desestructuració en els infants i els joves i en el seu procés de socialització.

1.1. Incidir en el desenvolupament de l'individu, del grup i de la comunitat, en el benentès que cap d'aquests tres elements no està aïllat dels altres:

a) Desenvolupament de l'individu: ajudar els infants i el jove a interioritzar unes normes i uns models de convivència social per mitjà d'accions i intervencions que responguin a les dues funcions acollidora i limitadora, i alhora donar-los a conèixer altres ambients amb normes diferents de les del seu.

b) Desenvolupament de grups: afavorir el treball en grups com a element socialitzador i regulador de comportaments i actituds.

c) Desenvolupament comunitari: afavorir la creació de grups amb capacitat per realitzar un treball a favor de la pròpia comunitat (associacions culturals, grups d'esplai, coordinadora jove...) i promoure accions que requereixin la implicació de les famílies en el món de les relacions dels fills.

1.2. Oferir a la població infantil i juvenil un conjunt d'activitats que responguin a les seves necessitats i demandes a fi de trencar actituds de dependència i de passivitat, i mobilitzar els usuaris vers una participació activa.

a) Estructurar les activitats en franges d'edats per tal d'adequar les intervencions al moment evolutiu dels infants i dels joves, així com a les característiques de la població.

b) Acollir amb obertura les propostes dels usuaris i fer possible la creació, dins els mateixos serveis, d'espais de discussió per a la formulació dels objectius que s'han d'assolir.

2. Concebre i realitzar el treball social per a la prevenció de la infància en risc des d'una perspectiva d'accions integrades, de treball coordinat entre professionals i serveis, atès que les mancances que presenten els nostres usuaris tenen l'origen en una multitud de factors amb graus diferents d'incidència.

2.1. Tenir una estructura organitzativa que afavoreixi la coordinació i l'intercanvi d'informació.

2.2. Establir espais de reflexió i d'anàlisi de la pràctica educativa concretats en sessions de supervisió de les intervencions educatives i de l'estructura organitzativa d'Esbargi, de la documentació i del seguiment individual i de grup, i de les reunions periòdiques dels diferents serveis que desenvolupa l'Associació.

2.3. Establir fórmules de coordinació amb altres serveis i professionals que intervenen en el sector.

2.4. Conceptualitzar i dissenyar plans de treball i estratègies en el marc de l'educació no docent que puguin servir de referència per a altres sectors de la ciutat.

3. Donar a conèixer els diferents serveis i les activitats a la població, així com conscienciar-la de la seva importància.

■ La línia pedagògica

El nostre concepte de prevenció

Entenem per prevenció aquelles intervencions integrades capaces de donar respostes a cadascun dels problemes que influeixen en els processos de marginació, els quals han de ser abordats des de diferents administracions i/o institu-

cions mitjançant la coordinació entre els professionals que intervenen sobre una mateixa població i/o territori.

Aquestes intervencions tenen tres nivells de prevenció principals, segons a qui van dirigides i els efectes que volen causar:

- *Primària*: actuació en la comunitat abans que es presentin situacions de marginació que puguin desencadenar processos d'inadaptació.
- *Secundària*: actuació amb les persones en situació de risc amb la finalitat d'intentar evitar que es vegin induïdes a una situació d'inadaptació.
- *Terciària*: actuació amb les persones amb greus problemes de relació amb elles mateixes i amb l'entorn, manifestats en les seves reiterades actituds i fets, amb l'objectiu d'intentar evitar que s'arribi a una situació d'inadaptació irreversible.¹³

Cal afegir a tot això que entre els diferents graus de prevenció hi ha interrelacions: cap d'aquests graus no es pot portar a la pràctica aïlladament. Per exemple, quan es tracten persones amb greus problemes de relació, s'actua simultàniament en l'àmbit comunitari, ja que s'intenta evitar que serveixin de model a altres individus. Els medis en què aquesta prevenció s'ha d'efectuar són el nucli primari, l'entorn social i l'escola.¹⁴

Les actuacions preventives d'Esbargi marquen una metodologia de treball, que es defineix a partir dels eixos que es comenten a continuació.

La intervenció en la vida quotidiana

El concepte de vida quotidiana ha estat analitzat des de diversos camps del coneixement: la psicologia, la sociologia, la filosofia, etc. Aquestes anàlisis, a voltes contradictòries entre elles, podrien fer-nos caure en una disputa de definicions i d'interpretacions del concepte en qüestió, en la qual ara no volem entrar. Des d'un bon començament centrarem la nostra anàlisi a partir de la definició que Henry Lefebvre

13. Extret del «Documento síntesis del perfil profesional y formación del educador especializado», encarregat per la Coordinadora Estatal de Asociaciones Profesionales i elaborat per l'APEEC (Associació Professional d'Educadors Especialitzats de Catalunya).

14. Reflexió extreta d'A. Vega, *Pedagogía de inadaptados sociales*, pàgs. 137-138.

fa de vida quotidiana, car té la virtut de ser alhora clara i suggeridora: «El que resta quan hom ha eliminat de la vida totes les activitats especialitzades.»¹⁵

Si desenvolupem aquesta idea, la vida quotidiana és, doncs, tot el temps que la persona dedica a cobrir les necessitats bàsiques: biològiques (en sentit estricte) i de relacions no professionals de lleure (d'amistat, d'associacions culturals, esportives, etc.); i s'entén per *activitats especialitzades* les que fan referència a la vida acadèmica i laboral, principalment.

És en aquest espai, la vida quotidiana, on els educadors manobrem i des d'on conduïm la nostra acció educativa com a professionals, ja que les persones amb les quals treballem no són capaces per elles mateixes de cobrir satisfactòriament aquestes necessitats.

La intervenció educativa en el marc de la vida quotidiana resulta fàcil d'explicar si ens centrem en un àmbit institucional o especialitzat, perquè el subjecte d'atenció ocupa molt de temps de la quotidianitat en el lloc de vida (residència, comunitat, pis, etc.). Així com en la intervenció educativa en un medi institucional els elements que hi influeixen són relativament pocs, en un àmbit de medi obert cal tenir en compte la influència decisiva que pot tenir-hi l'entorn (de fet, n'hi té) a l'hora d'establir la relació educativa entre el noi i l'educador. L'entorn es pot mostrar hostil, i dificultar la relació, o bé col·laborador o agraït, i facilitar així la intervenció educativa.

Des d'aquest punt de vista, la intervenció de l'educador en un medi obert cal situar-la en la vida quotidiana, que ara queda definida com a vida de carrer, la part fonamental de la qual és el lleure i, doncs, és també el mitjà per establir una relació amb el subjecte; el temps lliure, llavors, esdevé un espai educatiu i un eix de la nostra intervenció. L'educador en un medi obert ha de tenir relació amb el noi i s'hi ha de mostrar proper i ha de conèixer les activitats anomenades *especialitzades* que aquest realitza, per tal que la seva acció educativa no resti aïllada, sinó que esdevingui realment un procés complementari.

15. Citat a G. E. Debord, «Perspectivas de modificación consciente de la vida cotidiana», pàg. 36.

Relació propera i acció continuada

L'estructuració bàsica de la personalitat és un procés lent que es produeix en el marc de la vida quotidiana a partir d'una relació propera i continuada.

Molts dels subjectes que atenem, a causa de la seva desestructuració, no arriben mai a fer un procés normal. D'això ja es desprèn com és d'important que la relació que hi establím els educadors sigui *propera* i *continuada* perquè l'acció educativa esdevingui al més efectiva possible. És per això que podem considerar l'educador com un «tècnic en relacions humanes». ¹⁶

Això vol dir que l'educador ha de saber plantejar correctament com estableix, com viu i com condueix aquesta relació, tenint com a objectiu que el noi sigui conscient de les seves mancances i, per tant, que pugui fer la demanda explícitament. L'educador estableix la relació a partir de les respostes a aquelles demandes del noi que cregui útils per ajudar-lo a estructurar la personalitat. Cal que la relació educador-noi sigui gratificant per a tots dos: només així és possible que l'estructuració bàsica es faci efectiva; en cas contrari, entràriem altre cop en el cercle viciós de la inadaptació.

Ja que l'estructuració bàsica no és un procés lineal i que els nois que atenem tenen múltiples dèficits, l'educador ha de discernir quines són aquestes mancances i ha de saber trobar en la relació propera els recursos i les accions que permetin que el noi arribi a superar-les.

Es tracta, en síntesi, de facilitar l'expressió de la vida impulsiva del noi, un cop reforçat per la pràctica de la relació educativa i per la presència del grup, mitjançant un programa dosificat i adaptat a les seves necessitats. Es tracta que el noi pugui conèixer millor la realitat exterior, descobrir les seves pròpies dificultats interiors i trobar en ell mateix les forces suficients per superar les seves conductes primitives (pulsional). L'objectiu final és, doncs, que el nen s'adapti al seu entorn, alhora que adquireixi maduresa i autonomia. ¹⁷

16. Extret de la definició d'*educador especialitzat* elaborada l'any 1967 a França per la UNAR (Unió Nacional d'Associacions per la Reeducació).

17. M. Lemay, «Les fonctions de l'éducateur spécialisé en psychiatrie infantile».

Marc no docent

Estretament relacionat amb el concepte de vida quotidiana, hi ha el de *marc no docent*; ens servirà per veure altres aspectes de la nostra feina. Entenem per marc no docent l'espai de vida que queda fora del procés d'adquisició de coneixements acadèmics (que anomenaríem *marc docent*). És dins aquest marc docent on es detecten els primers símptomes que fan preveure la inadaptació. Donem-ne uns quants exemples: l'absentisme escolar, la passivitat, l'aïllament, l'agressivitat amb els companys, l'agressió física o verbal als mestres...

Davant de fets com aquests l'escola, com a institució, sovint no disposa de mecanismes suficients en la seva acció educativa per establir amb els individus i la comunitat altres canals de relació i de transmissió de coneixements que no siguin els de l'activitat específica.

Conseqüentment, el nivell d'exigència de l'escola, tant pel que fa a l'assoliment d'aprenentatges acadèmics com pel que fa a les actituds o el comportament dels nois, no és un element favorable, tenint en compte les característiques de la població que atenem, que pugui contribuir al trencament del cercle viciós; ben altrament, fa més difícil de donar respostes satisfactòries a les demandes dels nois i de la comunitat o del barri.

És per això que la nostra acció educativa se situa en el marc no docent, amb el doble objectiu de suplir, d'una banda, els eventuais dèficits de la institució escolar, tot aportant-hi —mitjançant una relació estreta amb els nois, basada en la proximitat i l'empatia— una recerca de les causes de la simptomatologia i una anàlisi de les intervencions que es vagin portant a terme; i de reforçar, de l'altra, la tasca educativa i preventiva que fa l'escola.

Treball en equip

L'Associació entén que una eina fonamental per poder realitzar una bona tasca educativa és el treball en equip. Així, el definim com l'articulació de diferents professionals, no tan sols dels educadors de l'Associació, per aconseguir un mateix objectiu.

Situem el treball en equip a tres bandes:

- Com a eina que ajuda a coordinar els professionals dins un projecte comú pel que fa al repartiment de funcions i de rols.
- Com a espai de formació i d'enriquiment professional a partir de l'aportació i discussió de diferents punts de vista i/o opinions.
- Com a espai d'avaluació contínua que permet fer un bon seguiment dels diferents usuaris en cada una de les franges d'edat.

A partir d'aquí podem afirmar que el treball en equip reverteix directament en la nostra tasca educativa a l'hora de:

- Prendre la distància adequada en les nostres intervencions diàries.
- Donar coherència interna no tan sols dins els serveis, sinó a un nivell més general, vetllant pel que anomenem *la línia pedagògica* del projecte Esbargi. Mitjançant la coordinació, es vol aconseguir una visió àmplia i global de tot el projecte i no quedar-se amb la visió parcial de cada un dels serveis.

D'aquesta manera, el treball en equip dins l'Associació passa per:

- Intentar, en la mesura que sigui possible, que en cada servei hi treballin dos professionals, com a mínim.
- Coordinar-nos amb els altres professionals de l'àmbit social o educatiu que treballen en el sector (mestres, assistent social, treballadora familiar, educador de medi obert, etc.), sense oblidar que hi ha alguns projectes que portem conjuntament amb l'educador de medi obert.
- Establir reunions periòdiques amb la coordinadora de l'Associació i els diferents equips per fer el seguiment del servei i per traspasar la informació general.
- Oferir espais de supervisió per poder analitzar aspectes de la pràctica educativa i de l'organització dels diferents equips, així com de l'estructura interna de l'Associació.

Franges d'edat

Després d'haver portat a la pràctica diverses experiències, ens decantem cap a un treball basat en una distribució per

franges d'edat que permeti adaptar el projecte pedagògic al moment evolutiu dels infants i que contempli l'itinerari personal dels usuaris dins els diferents serveis a través d'un seguiment continuat. Les accions es porten a terme fora de l'horari docent; és a dir, són activitats de tardes que ofereixen una alternativa a la vida al carrer.

Resultats

La línia pedagògica i de treball té uns resultats o uns altres depenent, entre altres coses, dels subjectes que atén. Així, sense ànim d'etiquetar a ningú, diferenciem quatre perfils de població sobre els quals cal intervenir:

- Infants en qui, en el supòsit que hagin tingut una estructura de base adequada, aquesta es trenca quan es produeixen situacions difícils o conflictives d'importància i es genera inadaptació. Serien aquells infants, per exemple, per als quals la desaparició d'un dels pares en un moment determinat és traumatitzant.
- Infants que, en el supòsit que hagin realitzat un procés estructurant de base adequat, es desestructuren davant de petites situacions conflictives en les quals normalment els infants no es desorganitzen, sinó que les superen amb certa facilitat.¹⁸
- Infants amb problemes de desestructuració de la personalitat de base, que manifesten dèficits en el procés de socialització i en les relacions que mantenen amb els adults més propers, amb el grup d'iguals i amb l'entorn.
- Preadolescents o adolescents en qui es manifesten de manera palpable els processos de marginació a través de conductes asocials i predelictives.

En els dos primers grups creiem que el model de prevenció que proposa l'Associació ha donat un resultat visible, especialment en aquells casos en què la situació familiar ha facilitat el nostre treball i n'ha permès la continuïtat; són famílies mínimament capacitades i conscienciades per a l'educació dels seus fills.

18. A. Julià, *La praxis de la educación especial*.

En el tercer grup hem obtingut, a la llarga, pocs resultats; no-més durant un temps determinat s'ha endarrerit la manifestació de conductes asocials. Hem de dir que en la seva majoria pertanyen a famílies amb un alt grau de desestructuració i que qualificariem la nostra intervenció de *contenció*.

En el quart grup els nostres serveis no han pogut donar cap tipus de resposta: no disposem dels marcs ni dels recursos personals i materials adequats.

Intentarem ara relacionar aquests quatre perfils amb el moment evolutiu dels infants i amb el seu pas pels diferents serveis.

Ens trobem, doncs, que en els serveis adreçats a nens i nenes de 6 a 11 anys hi conflueixen els tres primers perfils. Es tracta de serveis semioberts on la coordinació es fa efectiva amb els Serveis Socials d'Atenció Primària (SSAP), amb l'escola i amb altres professionals que intervenen sobre els usuaris. S'estableix un contacte més estret amb les famílies, cosa que possibilita que aquestes participin activament dins els serveis.

Entre els 12 i els 14 anys s'inicia un distanciament del noi o la noia respecte de la família i es produeix una influència més gran del carrer i del grup d'iguals. En alguns adolescents, es manifesten les primeres conductes predelictives i l'inici en el consum de drogues; la relació també es fa més difícil: en aquests casos, els nostres serveis només poden fer una tasca de contenció, és a dir, intentar que les seves actituds envers el medi no es desenvolupin. També en aquesta franja d'edat, alguns dels nois no troben en els serveis respostes adequades a la seva problemàtica: s'autoexclouen i/o són exclosos per la resta del grup.

Els serveis adreçats a preadolescents són oberts i tenen per objectiu donar suport al procés d'estructuració de la personalitat i de la sociabilitat. Es pretén que s'iniciïn en la dinàmica de grup, amb un protagonisme cada cop més actiu en el servei a través de la participació en les programacions i la gestió del centre.

A partir dels 14 anys s'intervé sobre els joves des de marcs normalitzats i a través del Projecte de Promoció i Desenvolupament de Grups (vegeu, més endavant, l'apartat que hi està dedicat).

▣ Els serveis de l'Associació Esbargi

L'Associació desenvolupa les seves accions en dos sectors de la ciutat clarament diferenciats: el barri de la Font de la Pólvora i el nucli antic de la ciutat de Girona (Barri Vell).

Començarem per comentar els serveis educatius en el primer d'aquests dos barris, ja que és on l'Associació va començar a desenvolupar el seu projecte i on s'atén el major nombre d'infants i de joves.

La Font de la Pólvora

En aquest sector l'Associació desenvolupa sis serveis, que, amb el temps, s'han anat modificant i adaptant a una sèrie de canvis originats per:

- Un treball de conceptualització i avaluació continuada que ha portat a dissenyar noves estratègies d'intervenció i a configurar els serveis d'acord amb les característiques de cada franja d'edat sobre la qual intervenim, en contraposició a la classificació que es feia anteriorment segons l'especialització de cada tipus d'activitat.
- Un canvi en les polítiques socials, que repercuteix en la signatura de convenis que permeten, cada cop més, un creixement quantitatiu i qualitatiu dels serveis.
- La incorporació del projecte Esbargi en l'estratègia socio-educativa del Programa Onyar Est, que ha aportat noves metodologies de treball i nous conceptes, com ara *multidimensionalitat de la pobresa* i *accions integrades*.
- L'adaptació recíproca dels serveis a la nova estructura de l'Associació, els quals s'han anat modificant en la mesura que creixien i feien necessària una coordinació i redistribució més gran del treball.

La història de l'equip educatiu es remunta a la contractació de monitors de menjador escolar a l'escola pública de la Font de la Pólvora l'any 1979. Per tant, aquest és el servei amb més antiguitat i on es començà a gestar el que és avui el projecte.

El Servei de Menjador Escolar

En un inici, aquest servei només es concebia com un servei en un barri on els infants acusen deficiències en la seva nu-

El taller de bicicletes del Servei per a Infants.
El Centre Jove, a la baixada de l'Onyar.

Taller de bicicletes del Servei per a Infants.

El Centre Jove, a la baixada de l'Onyar.

trició i on cal que els nens i nenes estiguin atesos en les hores no lectives, tant per les seves característiques psicosocials com per facilitar a les famílies l'acompliment de l'horari laboral.

Amb el temps, aquest servei es va configurar com un marc educatiu que possibilitava el treball d'hàbits socials i de conducta. Amb la requalificació professional del personal i la signatura del primer conveni amb el Programa Onyar Est, va arribar la realització del primer projecte educatiu.

Actualment, aquest servei atén 130 infants i preadolescents entre els 5 i els 15 anys.

L'equip està integrat per 6 educadors a mitja jornada. Cadascun d'ells és responsable d'un grup que oscil·la entre 20 i 25 nois i noies del mateix grup classe.

Les 3 hores que dura el servei es distribueixen de la manera següent:

- 1 hora d'activitat lliure, en la qual es potencien els jocs d'exterior.
- 1 hora per dinar, on adquireix importància la incidència en els hàbits.
- 1 hora dedicada a activitats dirigides.

El Servei per a Infants

Atén una població d'uns 90 nens i nenes entre 6 i 11 anys repartits en cinc activitats que funcionen en horari extraescolar de 5 a 8 h de la tarda.

Es compon de les activitats següents:

- Taller de Joc I. Adreçat a 16 nens i nenes de 1r i 2n d'EGB. Funciona dues tardes a la setmana.
- Taller de Joc II. Adreçat a 20 nens i nenes de 3r d'EGB. Funciona dues tardes a la setmana.
- Taller de Bicicletes. Adreçat a 20 nens i nenes de 4t, 5è i 6è d'EGB. Funciona dues tardes a la setmana.
- Centre Infantil. Adreçat a 36 nens i nenes de 4t, 5è i 6è d'EGB. Funciona dues tardes a la setmana.
- Esport d'Orientació. Adreçat a 13 nens i nenes de 5è i 6è d'EGB. Funciona dues tardes a la setmana i els dissabtes al matí es juguen partits de competició contra altres equips escolars de la ciutat.

En aquest servei hi treballen 2 educadores a mitja jornada i 1 educador amb una dedicació de 6 hores setmanals.¹⁹

Servei per a Adolescents

Atén uns 40 nois i noies entre 12 i 15 anys. Estan repartits en tres activitats:

- Centre Jove. Hi ha unes 40 inscripcions. És una activitat oberta que funciona quatre tardes a la setmana; hi ha una mitjana d'assistència diària d'uns 20 nois i noies.
- Bàsquet Infantil Femení. Adreçat a 12 noies. Funciona dues tardes a la setmana i els dissabtes al matí es juguen partits de competició contra altres equips escolars de la ciutat.
- Futbol-sala Infantil Masculí. Adreçat a 15 nois de 7è i 8è d'EGB. Funciona dues tardes a la setmana i els dissabtes al matí es juguen partits de competició contra altres equips escolars de la ciutat.

Hi ha destinats 2 educadors a mitja jornada i 1 educador amb una dedicació de 14 hores setmanals.

Alguns dels usuaris participen en més d'un servei.

Projecte de Prevenció i Tractament de l'Absentisme Escolar

Aquest projecte va destinat a aquells nois i noies que estan en edat escolar i que no assisteixen a l'escola reiteradament i de manera injustificada. Té una capacitat per atendre uns 40 casos al llarg del curs escolar.

Els seus objectius són:

- Reduir al mínim l'absentisme escolar.
- Fer un treball preventiu a mitjà i llarg termini.

El projecte està conduït conjuntament per l'educador de medi obert del sector i 1 educador de l'Associació amb una dedicació horària de mitja jornada.

19. La suma dels nens i nenes que participen a les diverses activitats és superior al nombre d'usuaris del servei. Això es deu al fet que els nens considerats d'alt risc social participen en més d'una activitat. Hi ha cap a 50 nens i nenes que participen a dues o més activitats.

S'estructura en cinc fases:

- Detecció: es fa en dues vessants, mitjançant l'escola i mitjançant el contacte al carrer.
- Anàlisi: estudi de cada cas per trobar les estratègies adequades d'intervenció.
- Intervenció: posada en pràctica de l'estratègia que s'hagi planificat mitjançant l'establiment de pactes, ja siguin amb el noi o amb tota la família
- Seguiment: acompliment dels pactes establerts prèviament.
- Avaluació: valoració de les estratègies establertes i del seu resultat (nivell d'èxit o fracàs).

Servei d'Estiu

Atén 65 nens i nenes entre 4 i 12 anys, que han estat detectats durant el curs escolar, els quals per les seves característiques personals i familiars necessiten una atenció directa i continuada durant els mesos d'estiu, en què deixen de funcionar l'escola i les activitats extraescolars. Té una durada d'un mes i mig.

El servei està organitzat en dues activitats:

- El Casal. Té una capacitat per atendre uns 50 nens i nenes entre 7 i 12 anys, repartits en tres grups per franges d'edat. Funciona els matins de 10 a 12 h i les tardes de 4 a 7 h, durant cinc dies a la setmana. L'activitat inclou una setmana de colònies.
- El Casalet. Té una capacitat per atendre 15 nens i nenes entre 4 i 6 anys. Funciona amb el mateix horari del casal, però no inclou la setmana de colònies.

Aquest servei està dirigit per 8 educadors: 6 al Casal i 2 al Casalet. L'equip d'educadors està reforçat per un grup de 10 joves que participen en el Projecte de Promoció i Desenvolupament de Grups; els més grans de 16 anys tenen contractació laboral de monitors en pràctiques, mentre que els altres formen l'equip d'ajudants.

Projecte de Promoció i Desenvolupament de Grups

A diferència de la resta de serveis, es caracteritza per actuar a escala de tot el sector.

Atén uns 40 joves entre 14 i 18 anys; tots ells són membres de diferents grups i/o associacions juvenils.

Es tracta d'un servei portat per 1 educador de medi obert, que li dedica 10 hores setmanals, i 1 educador de l'Associació, amb una dedicació de 17 hores setmanals. La metodologia del projecte es troba ampliada en l'apartat que fa referència al Projecte de Promoció i Desenvolupament de Grups.

El Barri Vell

Esbargi intervé en aquest sector des del curs 1990-91. Hi treballen 2 educadors que es fan càrrec conjuntament dels dos serveis que hi ha actualment, als quals dediquen mitja jornada.

La intervenció en aquest sector es caracteritza pel fet de ser el primer projecte que Esbargi porta a terme fora de l'àmbit on va néixer i créixer l'Associació. Es parteix d'un projecte elaborat per l'Equip d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (EAIA) municipal i encarregat pels SSAP i que es va modificar a partir de les aportacions dels professionals dels SSAP i de la trajectòria d'Esbargi en aquest sector. També es va reajustar la conceptualització de l'atenció a la població infantil i juvenil del Barri Vell, en la mesura que el projecte formà part de l'estratègia socioeducativa del Programa Onyar Est.

Servei per a Infants

Atén uns 15 nens i nenes entre 6 i 12 anys que pertanyen a famílies que estan en seguiment pels SSAP. És per això que hi ha una estreta coordinació entre els professionals que atenen els participants del servei i els que treballen en l'àmbit familiar, especialment amb els que porten el projecte del Grup de Mares del Servei per a Infants del Barri Vell, amb qui també es programen activitats col·lectives, algunes de caire comunitari.

Una peculiaritat d'aquest servei és que inclou l'espai de reforç escolar en coordinació amb els mestres a través dels SSAP.

Funciona dues tardes a la setmana de 2/4 de 6 a 8 h.

Servei per a Adolescents

El servei s'inicia en el curs 1991-92 amb els mateixos criteris d'inclusió que el Servei per a Infants, que són determinats per les condicions de risc familiar i/o personal i pels pactes dins dels itineraris familiars, que inclouen l'obligatorietat de l'assistència i el seguiment. En el curs 1992-93 es van canviar aquests criteris després de l'anàlisi de la intervenció amb la població jove del sector i es va passar a concebre aquest servei obert.

Atén una població d'uns 35 nois i noies entre 13 i 16 anys. La mitjana d'assistència és de 18 nois i noies.

Només hi ha una activitat, oberta, que funciona dues tardes a la setmana de 2/4 de 6 a 8 h.

■ Metodologia

La detecció

En la mesura que el nen o el jove disposa de més mecanismes interns d'estructuració és més capaç d'interpretar les necessitats que experimenta i de desenvolupar o cercar els recursos que l'ajudin a millorar la seva situació.

Quan el problema de la marginalitat es fa més patent, difícilment som capaços d'analitzar-ne les causes o buscar-ne els orígens; sovint ens aturem només en els aspectes més visibles (higiene, habitatge, alimentació, etc.), mentre que altres elements, igualment importants (formació, educació no docent, etc.) no es tenen en consideració.

Tot plegat posa de manifest, a parer nostre, com és d'important que els professionals coneguem bé el context social en el qual treballem: les causes de la marginalitat que s'hi dona, els problemes que genera aquesta marginalitat i la seva dimensió, com afecten els problemes detectats als subjectes en el transcurs de la vida quotidiana, els dèficits que presenten les persones i, en definitiva, els aspectes o els espais sobre els quals cal desenvolupar l'acció. Una acció que haurà de facilitar un recurs per superar mancances i alhora afavorir la presa de consciència dels usuaris respecte al problema que els afecta.

Així, realitzar una bona detecció dels problemes i dels subjectes amb els quals cal actuar es converteix en una part fonamental de la nostra metodologia de treball.

El coneixement de la població el fem a partir de l'anàlisi en tres esferes circumscrites:

- Coneixement del context social, que ens permet tenir una visió global dels problemes del sector i introduir en els objectius un caràcter social.
- Coneixement del nucli primari, que ens permet acostar-nos al medi més proper del noi i ens indica quines són les causes més directes de la seva desestructuració.
- Coneixement de l'individu, que ens permet saber, a grans trets, en quin moment evolutiu es troba i definir consegüentment els objectius més específics dels serveis i l'atenció individualitzada.

La detecció és, doncs, un element imprescindible per poder elaborar un projecte en condicions objectives.

Per norma general la detecció dels usuaris passa per dos moments:

a) *La fase de relació propera*

La intervenció educativa d'Esbargi en el barri de la Font de la Pólvora mitjançant l'oferta d'activitats no docents, al llarg dels anys ens ha proporcionat un coneixement privilegiat de la població infantil i de les situacions familiars que envolten els nois i noies, així com la possibilitat de portar a terme un treball continuat amb els usuaris. Aquests dos factors influeixen decisivament en la fase de detecció.

Els serveis se situen en una posició acollidora i permeable davant les demandes i les necessitats dels nois i de l'entorn més proper, fet que afavoreix l'acostament de possibles usuaris que desconeguin l'activitat o que no s'hagin inscrit en activitats anteriors. El Servei de Menjador Escolar també és un espai que permet detectar alguns casos individuals i la configuració de subgrups naturals.

En el cas dels preadolescents, ens trobem sovint que darrere d'un individu detectem grups sencers que posteriorment s'interessen pel servei; en aquesta edat, el grup és una cosa molt important: si una part hi participa, és fàcil que la resta entri a formar part del servei.

A la Font de la Pólvora es reserven places per evitar que nens o nenes de famílies que considerem altament desestructurades quedin exclosos dels serveis. El mètode de difusió dels serveis i d'inscripció es realitza de manera directa i propera. Per formalitzar les inscripcions es requereix l'assistència dels pares; això dóna informació sobre el coneixement que els familiars tenen dels serveis, la nostra capacitat de convocatòria, la confiança que els mereixem, el grau de motivació dels nois i noies, i la capacitat dels pares per respondre a les demandes dels nens i nenes.

En el cas dels preadolescents, no és un requisit indispensable l'assistència dels pares; el fet que en aquesta edat els nois comencin a desvincular-se de la família i que el grau d'autonomia que tenen comenci a ser important, permet que sigui l'usuari qui es mobilitzi per aconseguir l'autorització dels familiars.

b) *La fase de coordinació*

Al barri de la Font de la Pólvora, la coordinació amb els SSAP serveix per corroborar la detecció que Esbargi fa de famílies molt desestructurades. El seguiment de les famílies des dels SSAP ha de facilitar la formalització de les inscripcions dels infants a les activitats.

Al Barri Vell, la coordinació amb els SSAP és necessària a l'hora de fer la detecció dels casos, atesa la dispersió del barri. El SSAP manté una entrevista directa amb la família (progenitors) i/o fa visites a domicili. Posteriorment, es fa una valoració del cas i s'inclou el nen o nena al servei, havent establert prèviament compromisos amb la família. En aquesta zona també detecten casos les escoles i l'Equip d'Atenció a la Infància i l'Adolescència municipal.

L'educador dels SSAP intervé específicament a l'hora de fer la detecció i el seguiment dels preadolescents, ja que realitza el seguiment de l'itinerari individual per tal d'orientar els nois i noies en finalitzar el període d'escolarització cap a la continuïtat dins del món acadèmic o cap a l'àmbit laboral; s'interessa i s'ocupa per tot el món relacional del noi i la noia: seguiment escolar, assistència a tallers o altres activitats —lúdiques, especialitzades—, coneixement de la situació familiar, possibles problemes amb la justícia, etc. Per tant, és fàcil que hi hagi una derivació de casos d'aquest professional cap a les activitats d'Esbargi i viceversa.

Ja que la majoria de la població infantil i preadolescent que atenem està escolaritzada, s'estableix una coordinació amb el mestre-tutor per tal de detectar els casos amb una problemàtica més accentuada i crear estratègies d'intervenció conjuntes: seguiment individualitzat i reforç escolar.

Un altre mitjà de detecció són les diferents comissions multidisciplinàries de professionals del sector (comissió tècnica de professionals, comissió d'infància, comissió de maltractaments, comissió d'absentisme), que permeten analitzar la problemàtica del sector des de diferents àmbits, així com les situacions i els factors de risc concrets que afecten la població infantil i juvenil. A la vegada, s'intenta donar resposta a aquelles situacions que, per deficitàries, requereixen una solució global.

La programació

A partir de la detecció del problema, dels factors que l'originen i dels aspectes que com a educadors podem tractar, elaborem els objectius que configuraran posteriorment el nostre projecte educatiu. Aquests objectius han de ser coherents amb els principis ideològics que regeixen l'Associació i mostrar-se en congruència i complementarietat amb la resta d'accions que es realitzen des d'altres àmbits sobre la mateixa població.

Amb tot, si s'aspira a assolir un objectiu concret, cal preveure els estadis intermedis que hauran de conduir-hi gradualment, és a dir, les accions que caldrà desenvolupar i el grau d'assoliment que es vol obtenir, perquè el camí cap al resultat final sigui un procés educatiu que permeti que l'infant es vagi estructurant d'acord amb les seves capacitats i potencialitats, i al mateix ritme amb què es va modificant el seu nucli primari i l'entorn.

Es podria definir el projecte Esbargi com un macroprojecte: a partir de la detecció realitzada, dels principis generals de l'Associació, dels recursos disponibles i d'uns objectius concrets, s'elabora un conjunt de projectes adaptats a diferents necessitats i pensats especialment per a les franges d'edat a les quals van adreçats.

D'acord amb els objectius específics que configuren cada un d'aquests projectes, la programació té en compte més deta-

lladament les accions que s'han de desenvolupar, amb qui cal coordinar-se d'una manera concreta, com ha de funcionar l'equip de treball, quines activitats és necessari portar a terme, amb quins recursos i en quines fases es realitzaran, etcètera.

Per concretar-ho, si adoptem el procés de socialització com a objectiu, no el tractarem de la mateixa manera amb infants, que amb preadolescents o adolescents: a cada franja d'edat hi treballen professionals diversos, hi intervenen uns o altres serveis i el procés evolutiu dels nois és diferent, així com les seves necessitats i motivacions. I les programacions han de reflectir aquestes variables.

Igualment, els recursos materials, humans i financers de què es disposa és un punt molt important que cal tenir en compte, no únicament perquè afecta l'execució concreta de la programació, sinó perquè pot alterar l'assoliment dels objectius. També cal decidir amb cura el lloc del servei i el temps que durarà.

a) *Període d'aproximació i anàlisi*

En el primer contacte amb els nois han de combinar-se simultàniament dos aspectes bàsics per crear un marc educatiu: d'una banda, una posició receptiva i tolerant dels educadors que faciliti l'acostament dels nens cap a l'adult de referència i que permeti el coneixement mutu per establir vincles afectius; de l'altra, la transmissió, als nens, dels límits que emmarquen i delimiten les possibilitats que ofereix el servei, quant a la realització d'activitats, a les relacions que s'estableixen i al seu funcionament general. Aquesta transmissió s'ha de fer des d'una posició coherent i ferma dels educadors de referència.

Partint d'una programació definida i de la interrelació nen/educador, observem quina mena de conductes s'exterioritzen, el tipus d'interrelacions que es produeixen entre ells, quines inquietuds, motivacions o predileccions manifesten explícitament o implícitament, etc. A partir de l'anàlisi de la informació que es recull definim el grau de participació que han de tenir els nens dins l'activitat i dissenyem les accions que el possibiliten.

Durant el període d'aproximació, és fàcil que alguns dels nens inscrits tinguin una assistència irregular, sigui per la

falta d'hàbit o pel desconeixement dels plans setmanals de funcionament a l'hora de situar-se en l'espai.

Com a recurs per incidir en aquest aspecte s'utilitzen quatre àmbits d'acció:

- El nucli familiar: visites al domicili, cartes, etc.
- El món relacional del nen: es potencia una relació positiva nen-educador, nen-grup. Aquí pren importància el Servei de Menjador Escolar, on intervenen els educadors de l'Associació.
- El funcionament del mateix servei: s'intenta que les activitats siguin variades, atractives i estimulants, i s'estructuren els espais, l'horari i la capacitat de manera precisa i limitada.
- La coordinació amb l'escola: mitjançant reunions periòdiques amb els mestres es fan aportacions i es dissenyen accions complementàries que es puguin dur a terme per treballar objectius comuns.

En el cas dels preadolescents, el servei s'inicia convocant a tots els joves detectats i/o interessats a una assemblea informativa. També hi assisteixen tots els professionals que intervenen en l'educació d'aquests nois i noies. És important que tots coneguin el projecte i s'hi sentin vinculats.

Els mediadors entre el servei i les famílies són els mateixos joves, que s'encarreguen de formalitzar la inscripció i d'informar els pares.

El servei parteix d'oferir un espai físic obert, on el jove pot entrar i sortir lliurement. Aquesta dinàmica, malgrat la possible dispersió que provoca a l'inici, els estimula i els fa sentir independents. I és a mesura que experimenten el grau de resposta del servei a les seves motivacions que la seva assistència es va regularitzant.

És important treballar la identificació dels nois amb l'espai; és per això que aquest ha d'estar en condicions. L'espai físic, doncs, és el punt de partida que ajuda a dissenyar un seguit d'accions orientades a assolir els nostres objectius.

En aquest període establim els canals de coordinació amb la resta de serveis que intervenen sobre la mateixa franja d'edat. Es pacten els punts sobre els quals cal coordinar-se, el calendari de les reunions, els professionals de referència, el tipus de documentació que es farà servir, etc.

Amb una periodicitat setmanal es mantenen reunions amb els SSAP per fer un seguiment familiar paral·lel al que es fa de l'infant.

A la vegada, els SSAP treballa conjuntament amb els Serveis Sanitaris, l'EAIÀ, l'assistent social dels serveis penitenciaris, etc., amb l'objectiu de tenir informació i orientació sobre tots els aspectes que afecten els infants.

b) *Període de desenvolupament*

Aquest període comença a perfilar-se en el moment en què els nens i preadolescents ja coneixen quin és el funcionament general del servei i la seva dinàmica.

S'ha creat un conjunt d'interrelacions entre l'educador i els infants i unes dinàmiques grupals que permeten iniciar una etapa en què les accions s'encaminen bàsicament a aconseguir la cohesió de grup, introduir estratègies i actuacions que potenciïn la mobilització i la participació, i incidir més eficaçment en els processos de desestructuració que afecten els diferents individus. L'educador és l'adult crític que proporciona informació, que orienta i dona suport en el procés de maduració i d'autonomia individual i grupal.

Es potencien les relacions entre els nens, entre sexes i entre ètnies. S'intervé en aquells conflictes que puguin manifestar-se, posteriorment, en forma de segregació d'un individu per ser d'un clan diferent.

El reconeixement i l'acceptació d'un infant amb problemes de relació pels educadors de referència és un dels elements que cal tenir presents per influir positivament en l'acceptació del nen per la resta dels seus iguals. L'exclusió o qualsevol manifestació despectiva cap a ell ha de ser motiu perquè l'educador hi intervingui.

Quant als lideratges, s'intenta potenciar aquells que creen dinàmiques positives, és a dir, els dels infants i preadolescents capaços de fer de mediadors entre la majoria del grup i els que en queden exclosos, capaços de dinamitzar i motivar, de mostrar-se consensuadors davant dels conflictes, etc.

Pel que fa a aquell tipus de líder que utilitza les seves capacitats per trobar suport a l'hora de dur a terme accions que obstaculitzen el funcionament del servei, posant a prova o

desafiant el marc educatiu que s'ha creat, s'haurà de buscar una estratègia d'intervenció comuna entre l'equip d'educadors d'aquesta franja d'edat. Es busquen solucions que no passin únicament per la repressió o la contenció. És a dir, s'intenta evitar alienar-lo o bé subjugar-lo a un marc normatiu massa rígid, ja que es podria produir un efecte de rebot contrari al desitjat: entre altres possibilitats, podria ser que abandonés el servei. Llavors, la intervenció passa per potenciar els aspectes positius de la seva personalitat, referir la seva conducta al marc normatiu existent i contrastar-la, oferir la possibilitat de recuperar una posició que estigui d'acord amb el grup i amb el funcionament del servei.

En un moment de crisi com és la preadolescència, el procés d'identificació es complica i sorgeixen altres elements referencials (models, ideologies, etc.), que poden desembocar en processos d'alienació i de repetició de rols, fet que dificulta la recerca de la pròpia personalitat i del seu creixement.

És per això que adquireix importància treballar el grup d'iguals com a referent i com a element de contenció davant dels conflictes que els seus membres puguin manifestar.

Segons el nivell de cohesió del grup i del sentit de responsabilitat, s'intenta que l'educador no sigui l'únic representant de la norma i que no actuï com a únic element de contenció; contràriament, es possibilita que el grup prengui importància a l'hora de regular el funcionament i d'actuar com a model referencial dels subjectes que l'integren.

Aquest objectiu es treballa mitjançant les assemblees periòdiques que permeten estimular els nois i noies a exterioritzar tots aquells conflictes i satisfaccions que es deriven de les relacions interpersonals.

Pel que fa a la participació dels pares, es pot dir que en aquesta etapa les accions adreçades a potenciar-la prenen un nou caire. En el període d'aproximació i anàlisi, les festes o els esdeveniments col·lectius són molt dirigits per l'equip educatiu i els SSAP. Els pares assumeixen els encàrrecs que s'han de fer i participen amb la seva assistència. En canvi, en aquest període es mostren més segurs, amb més iniciativa. Així, a les reunions de pares sorgeixen més propostes d'activitats, en la preparació i elaboració de les quals ells són els protagonistes.

La seva participació es concreta en diferents aspectes: assistència a les reunions, preparació d'àpats, elaboració de disfresses per al carnestoltes, acompanyament dels infants i dels educadors en les diferents sortides, etc.

Així com a la Font de la Pólvora el nexa d'unió entre els pares és el fet que els seus fills participin en un mateix servei, al Barri Vell és una mica diferent. Allà la implicació dels adults en el servei es realitza a través del Grup de Mares, constituït per dones que tenen els seus fills en el servei i altres que no. Aquest grup té una programació pròpia que inclou diverses activitats com xerrades, sortides, etc.

Amb referència als criteris utilitzats per l'equip educatiu a l'hora de realitzar la programació en aquest període, veurem que estan pensats tenint molt en compte l'edat dels infants i dels preadolescents:

En la franja de 7 a 9 anys és l'educador qui defineix totes les activitats, atès que el nen o la nena només és capaç de formular demandes molt concretes i puntuals que, en tot cas, l'educador recollirà i introduirà quan escaigui.

En la programació de les activitats, es procura alternar aquelles que suposen desenvolupar les habilitats motrius (jocs d'exterior, activitats esportives, etc.) amb altres que demanen més concentració i atenció (manualitats, jocs d'interior, etcètera). Es parteix de centres d'interès que s'intueix que poden ser motivadors per als infants i es presenta l'activitat valorant l'atractiu del resultat final, així com la utilitat que pugui tenir per al nen o per al grup.

Cal, però, que l'adult hi sigui sempre present per ensenyar les normes dels jocs i per fomentar-ne l'interès. D'aquesta manera, es pretén que el nen visqui els jocs com una experiència positiva davant el repte que pugui suposar.

En les diferents activitats s'intenta fomentar la participació activa dels usuaris a través de la presa de consciència de fer bon ús dels materials i del lloc on es porta a terme l'activitat, i de demanar la col·laboració en totes les tasques que sorgeixin.

En la franja de 10 a 12 anys el calendari d'activitats és flexible i modificable segons el grup que es configura i els possibles canvis que es derivin de la participació dels nens. Per

incentivar aquest darrer aspecte, es busquen recursos que faciliten les demandes i la discussió de la proposta inicial dels professionals. D'aquesta manera, es trenquen situacions d'excessiva passivitat i es pot demanar, posteriorment, un grau més alt de responsabilitat i col·laboració (tant individual com grupal) en la realització de l'activitat i el respecte cap al material i les instal·lacions on es realitzi el servei.

Cada mes es convoca una assemblea. És una eina metodològica que s'utilitza per introduir la funció reguladora en conflictes i per recollir i canalitzar les demandes dels usuaris. Han de ser dinàmiques, la qual cosa representa que l'equip d'educadors és capaç de promocionar-les com un espai de participació, mitjançant la recerca de centres d'interès que accepti i motivi la majoria del grup i com a pas previ o com a inici del procés de realització de qualsevol activitat.

Un cop s'ha consensuat l'activitat concreta que es realitzarà, s'han de trobar elements que permetin la divisió de tasques. Les feines que s'assignen han de poder engrescar els nois, responnent a les motivacions de cada subgrup existent i oferint diferents possibilitats de realitzar-les.

Tot i que en la divisió per tasques s'observa una clara diferenciació per sexes, creiem que és molt important que els nens i nenes visquin l'experiència d'un resultat final on hagi estat necessària la interrelació i la cooperació entre els dos sexes.

És en l'etapa de preparació d'una activitat col·lectiva quan es pot potenciar els líders que sorgeixen, intentant de donar-los una funció organitzadora dins el seu grup de treball, sense oblidar, però, l'observació i el suport constant dels educadors.

Quan es comencen a realitzar les tasques que es deriven de l'activitat principal, és quan es fa possible un treball més individualitzat amb els nens més desestructurats o que mostren més dificultats per relacionar-se i adaptar-se en algun subgrup.

La valoració del resultat final de l'activitat central del mes i del procés que experimenta el grup dia a dia es fa en l'assemblea del mes següent, o immediatament després de finalitzar l'activitat, sigui perquè respon a la dinàmica del servei

(Esport d'Orientació) o perquè s'hagin produït incidents o dificultats en el desenvolupament de l'activitat, és a dir, conflictes entre els nens, problemes de relació dins del grup, amb els educadors, etc.

Entre els 13 i 15 anys, atès el moment evolutiu dels preadolescents, proposem un model de servei basat en la pròpia demanda dels joves, amb unes activitats variades, flexibles i d'acord amb els seus interessos; un servei en el qual la seva col·laboració i participació activa es faci indispensable perquè funcioni. S'ofereix un marc, un espai i un element referencial clar, que al principi ha de ser l'educador i que anirà desapareixent en el moment en què el grup maduri. L'educador ha de ser capaç de compartir les responsabilitats amb el grup i, al mateix temps, d'actuar com a referent de cada un dels seus integrants.

Així, si en les etapes anteriors les activitats eren proposades pels educadors, en aquesta nova etapa es dóna l'opció als usuaris de participar en l'organització i la gestió del servei, facilitant-los espais i moments de trobada per fer propostes.

En aquest moment, el servei s'ha de mostrar especialment receptiu als interessos que mouen els joves i saber canalitzar-los perquè es tradueixin en activitats que impliquin la majoria del grup.

És el moment en què els joves participen en la realització de la programació, adequen el local segons els seus gustos, qüestionen i flexibilitzen la normativa, fan les compres de materials i tenen veu i vot en la distribució del pressupost de què disposa el servei per a materials i infraestructura; a més, també poden realitzar aportacions econòmiques quan l'activitat ho requereix o iniciar algunes accions que ajudin a l'autofinançament.

A continuació, definirem els blocs d'activitats que configuren el marc programàtic. Cada un dels serveis s'adaptarà d'acord amb l'edat i els interessos dels usuaris.

Les activitats ordinàries

Són les activitats que s'ofereixen al local a partir dels recursos de què disposem. En els serveis adreçats a infants de 7 a 9 anys trobem una gran varietat de jocs, contes, disfresses... Són eines que ens permeten treballar el desenvolupament

personal del nen, ja sigui per potenciar habilitats intel·lectuals i psicomotrius ja sigui per complementar aspectes de socialització. En els altres serveis trobem taules de ping-pong, revistes, música, jocs de taula, etc., que a més de la seva utilitat en les activitats diàries permeten organitzar altres activitats grupals, com són les festes, els campionats, els concursos, etc.

En el cas dels adolescents, alguns d'aquests recursos es posen a disposició dels nois i noies mitjançant un sistema de préstecs, cosa que ens permet treballar la responsabilitat envers el servei i la cura dels materials.

El reforç escolar

Al servei del Barri Vell dins l'horari d'activitats hi ha un espai de reforç escolar amb l'objectiu de pal·liar dèficits acadèmics (dificultats d'aprenentatge i de concentració, nivells de rendiment baixos, poc interès pel món acadèmic, etc.). Es pretén que el nen assoleixi l'hàbit d'asseure's cada dia una estona a fer els deures de l'escola. Els nens tenen un subgrup de treball amb un adult de referència que intentarà oferir l'espai de manera engrescadora, alternant les tasques escolars amb altres activitats; en la mesura que sigui possible, l'espai ha d'ajudar el nen a complementar el seu procés acadèmic, partint de les recomanacions escolars que al principi de curs ens han estat transmiseses (a través dels SSAP) pels tutors de cada nen.

Les festes o activitats extraordinàries

Són un recurs molt complet per treballar tots els objectius que fan referència a la participació activa dels infants i de les seves famílies, atès que es poden organitzar i valorar per etapes (disseny i preparació, realització i valoració final). En aquest procés els nens viuen un seguit d'experiències, s'enriqueixen les relacions i s'enforteix la consciència del grup. I el que és més important, poden ser protagonistes actius, i no tan sols consumidors, del servei. Estem parlant d'esdeveniments com la inauguració o la cloenda del servei, la celebració d'aniversaris, les festes de Nadal, etc.

Les sortides

Responen a l'objectiu de donar a conèixer als infants i preadolescents l'entorn més immediat: els voltants del barri i el centre de la ciutat, ja que és un element que els ajuda a situar-se dins una comunitat més àmplia que la majoria generalment desconeix, i permet fer un assaig per comprovar el grau d'assoliment d'hàbits socials i de relacions amb un entorn normalitzat.

Són freqüents les sortides al centre de la ciutat, ja que ofereix moltíssims recursos, com ara actuacions, cinemes, exposicions, etc.

Amb el grup de preadolescents es participa directament en alguns dels esdeveniments, com poden ser els concursos, la venda de roses el dia de Sant Jordi, etc. Algunes d'aquestes activitats permeten obtenir ingressos econòmics per finançar la sortida final d'un cap de setmana.

Les activitats de caire comunitari

Són les activitats organitzades per altres entitats del barri, generalment pel Centre Cívic o per les diferents associacions de veïns o de joves. Els serveis actuen com a vincle perquè els nois i noies puguin accedir-hi i tenen un paper important a l'hora de motivar-los.

El servei adreçat a preadolescents participa a les festes mensuals que organitza la Coordinadora de grups de joves del sector (acció que especifiquem en el Projecte de Promoció i Desenvolupament de Grups).

El servei, doncs, té representants a la Coordinadora i assumeix encàrrecs concrets dins l'organització, l'execució i l'avaluació de la festa. Aquests encàrrecs es transformen en activitats que s'inclouen dins la programació del servei.

Esports

És una eina educativa important, ja que permet treballar al mateix temps diferents aspectes personals i socials. D'una banda, permet incidir en els hàbits de cura i d'higiene personal dels nois, en el compliment de la normativa i en la regularitat de l'assistència. De l'altra, permet treballar aspectes com la baixa tolerància a la frustració, el desbordament

davant les situacions d'èxit, i l'acceptació i el reconeixement de la figura de l'àrbitre.

A la vegada, les lligues esportives ofereixen la possibilitat d'interrelacionar-se amb altres sectors de la ciutat i amb altres grups de nois i noies, i de viure altres experiències relacionals més enllà del propi barri.

Les famílies participen en el servei acompanyant els nois i noies als partits i assumint la responsabilitat rotatòria de la neteja dels equips esportius.

c) *Període de cloenda*

Aquest període comprèn l'últim mes. Si durant l'etapa de desenvolupament s'havia aconseguit establir un marc de referència en tots els aspectes (relacions, normativa, funcionament general del servei, etc.) i que fos acceptat, ara les intervencions del període de consolidació es desenvolupen dins d'un marc que es viu menys normatiu i amb un tipus d'activitats gratificants i recompensatòries que permeten observar el grau d'assoliment d'alguns dels objectius plantejats inicialment; ens referim, sobretot, als proposats per potenciar el grau d'autonomia individual i grupal, i a la capacitat per fer-ne ús.

En aquest període també es fa la detecció dels possibles usuaris que caldrà incorporar al servei de la franja d'edat següent. Se sondegen quines són les seves principals motivacions i quins possibles grups es poden formar, la qual cosa permetrà dissenyar per al curs següent una programació que s'hi adeqüi.

També es motiva els nens a participar en les activitats que es realitzen al barri durant l'estiu. El Servei d'Estiu segueix la mateixa línia pedagògica i l'equip d'educadors és pràcticament el mateix que ha dut a terme el Servei de Menjador Escolar i/o el Servei per a Infants i el Servei per a Adolescents durant l'hivern; per tant, possibilita mantenir els vincles que s'han creat i facilita o es garanteix, en certa mesura, una acció educativa continuada.

Per finalitzar el Servei per a Infants es convida els pares a participar en una festa d'acomiadament, en què es fa un resum de les activitats i de les accions més destacades que s'han portat a terme durant el curs, i es recull la valoració que en fan.

En els serveis adreçats a preadolescents el nostre afany en el període de cloenda se centra, sobretot, a fer conjuntament amb els joves les reflexions i les valoracions del que ha estat el curs, el servei i les experiències, aprofitant alguna situació espontània o bé provocant-ho. Amb aquesta revisió es pretén reviure tot el que ha succeït, extreure'n les parts positives i negatives i fer conscients els nois i les noies de tot el que han pogut gaudir i de les seves capacitats per organitzar les activitats i per fer coses conjuntament. Si aquesta introspecció ha estat positiva, facilita que tinguin ganes d'experimentar més situacions i de participar en les activitats més immediates de l'estiu i de consolidar el grup.

De vegades ens trobem que alguns d'aquests nois i noies acaben l'escolarització obligatòria i que, per tant, ja no tenen accés a participar en els serveis d'Esbargi. L'únic que aleshores manté un seguiment formal amb el jove és l'educador dels SSAP, que procura fer un seguiment acurat dels nois i noies amb més problemes de desestructuració per tal de garantir que siguin atesos en el període d'estiu.

El Projecte de Promoció i Desenvolupament de Grups ofereix als joves que han mostrat un dinamisme i una participació més alta la possibilitat de participar al casal d'estiu com a ajudants, i s'inicia així la seva incorporació a la xarxa associativa del sector.

L'avaluació

Així doncs, la teoria i la praxi no són només elements constitutius de qualsevol experiència humana, sinó que es donen sempre en una tensió de complementarietat i d'enriquiment mutus.²⁰

Aquesta afirmació, traduïda a termes educatius, es converteix en una relació estreta entre acció i reflexió, que porta a la modificació de projectes. L'avaluació esdevé, doncs, reflexió i anàlisi sobre l'acció, l'eina que ens ha de permetre anar modificant la pràctica educativa i el projecte inicial a mesura que sorgeixen divergències entre tots dos.

Aquestes divergències poden presentar-se en aspectes diversos. Vegem-ne uns exemples:

20. J. M. Terricabras, *Ètica i llibertat. Un assaig*, pàg. 13.

- La praxi diària comporta una immediatesa de les accions que han de donar resposta a les necessitats que sorgeixen en la quotidianitat. Els professionals hi reaccionen d'acord amb el sentit pràctic, no teòric, de l'acció. Aquest sentit pràctic ha de ser objecte d'anàlisi, o bé per racionalitzar-lo, per posar-lo en relació amb la teoria i per reforçar l'aspecte teòric per contraposició, o bé per modificar la mateixa teoria i fer-la més congruent amb les necessitats reals dels usuaris del projecte i més apta per donar respostes adequades.
- Cal parar esment als aspectes no previstos. A voltes, es produeixen en la pràctica efectes difícils de preveure en el tràmit d'elaborar el projecte, provocats per realitats internes (problemes, canvis dins l'equip, expectatives dels usuaris, etcètera) o externes (canvis en les polítiques socials, en la coordinació entre projectes, etc.). Aquests efectes interns i externs s'han de considerar en l'avaluació continuada i final com a elements reorientadors del projecte inicial.
- El projecte ha de preveure la possibilitat que les accions programades conduïxin a resultats imprevistos. Els usuaris modifiquen els seus comportaments i actituds a causa de les mateixes intervencions i del moment evolutiu que viuen. Així, ens cal a vegades adaptar els projectes i les programacions a aquests canvis.

Sens dubte, hi hauria encara més aspectes que caldria tenir en compte que poden afectar els projectes elaborats i modificar-ne la pràctica. Heus aquí, doncs, com és d'important la dialèctica acció-reflexió.

Pel que fa a l'avaluació, n'hi ha bàsicament dues modalitats. La primera és l'avaluació continuada, que es realitza en el decurs de l'acció; sovint comporta canvis d'estratègies i va molt lligada al seguiment; aquest seguiment estaria format per la documentació i per espais formals de reflexió que l'equip educatiu ha de fer possibles (supervisió pedagògica, reunions d'equip, etc.). La segona és l'avaluació final, que es realitza un cop acabada l'acció; està estretament connectada amb l'avaluació continuada i comporta canvis ulteriors en els projectes.

Avaluació continuada

La denominació de *servei específic* porta a observar i analitzar quins resultats es deriven de la nostra intervenció edu-

cativa, ja sigui en cada un dels usuaris que han participat en els serveis, ja sigui en els grups que s'han format i en la seva evolució.

Per poder avaluar els canvis personals de cada usuari es fa un seguiment individualitzat. Per realitzar-lo, es parteix de la descripció inicial de les característiques individuals de cada noi i dels objectius establerts per cada servei. Aquests objectius es revisen periòdicament per tal que, un cop finalitzats els serveis, es puguin avaluar els processos o els canvis més significatius que s'hagin produït.

Per a l'avaluació grupal, es fa l'observació i l'anàlisi dels processos que es desenvolupen en cada un dels períodes d'execució dels projectes. Aquest seguiment es realitza setmanalment en les reunions de l'equip que porta el projecte, juntament amb la coordinadora de l'Associació. Trimestralment s'exposa l'estat de cada un dels serveis a la resta d'educadors d'Esbargi.

Ambdós tipus de seguiment permeten continuar, ajustar o modificar les estratègies d'intervenció dels diferents grups i a la vegada analitzar els factors que faciliten o dificulten l'assoliment dels objectius dels projectes, tant els previsibles com els que han conduït a resultats inesperats.

Esbargi disposa de dos espais per fer una anàlisi de temes pedagògics o institucionals que aporten un coneixement profund de l'acció educativa que es realitza dia a dia: la supervisió pedagògica i una revista d'ús intern.

La supervisió pedagògica

La supervisió és un espai pedagògic que permet analitzar la pràctica educativa i conceptualitzar sobre les estratègies d'intervenció.

Es tracta d'una sessió lliure que es realitza quinzenalment i s'ofereix a tots els professionals de l'Associació.

Els objectius són els següents:

- Permetre contrastar el marc teòric i la línia pedagògica en els quals es basa el projecte Esbargi amb la pràctica educativa. D'aquesta manera, la supervisió incideix directament en el reajust o en la possible modificació de les estratègies i els objectius específics que es dissenyen per a cadascun dels serveis, i indirectament en el marc conceptual.

- Supervisar les dinàmiques internes que s'estableixen dins dels equips de treball.
- Analitzar els aspectes transferencials i contratransferencials que es produeixen en el transcurs de la pràctica, i examinar els factors que influeixen en les intervencions que realitzen els educadors. Per tant, la supervisió ha de servir com a element de professionalització.

La supervisió es fa amb una distància objectiva:

- Hi intervé com a factor el temps que transcorre entre el moment de la intervenció i el moment de la revisió i l'anàlisi.
- Es crea un marc institucional diferent del marc de la intervenció, en el qual intervenen la resta de professionals de l'Associació.
- S'introdueix un element extern (el supervisor), que aporta diferents tipus de referències educatives, tant teòriques com pràctiques, que faciliten a l'equip fer una reflexió crítica, global i extrapolable a altres circumstàncies semblants.

La revista d'ús intern

L'Associació edita mensualment una revista confeccionada a partir de diferents articles aportats pels educadors.

Després de fer-ne la lectura i el buidatge, es realitza una sessió en què l'equip tria algun dels temes que s'hagin pogut derivar de la interpretació dels articles, i es posa a debat i s'analitza. La sessió compta també amb la figura d'un supervisor.

El contingut dels articles es pot basar en qualsevol dels aspectes de la nostra pràctica professional. En moments puntuals s'han realitzat monogràfics sobre algun tema en concret.

La revista té com a objectius:

- Analitzar l'estructura organitzativa de l'Associació i l'organització de l'equip dintre seu.
- Analitzar els canals de coordinació que s'estableixen amb altres professionals i/o institucions.
- Analitzar les nostres actituds i accions i reflexionar-hi per contrarestar l'activisme a què sovint ens pot arrossegat la dinàmica de la nostra professió, a partir de la presa de distància objectiva i de la paraula escrita.

– Unificar conceptes i/o criteris utilitzats dins del treball social i que poden rebre diferents interpretacions per part dels professionals.

Al mateix temps, la revista permet el traspàs d'informació i de coneixements entre els professionals, de manera que es configura com una eina de formació permanent.

Avaluació final

Per a l'avaluació final ens remetem a tots els àmbits del projecte inicial.

Pel que fa a l'àmbit intern, es treuen les conclusions dels temes que hagin sortit en els diferents mètodes d'avaluació continuada, la qual cosa ens porta a confirmar o a refutar les hipòtesis de què es parteix en la justificació de les metodologies dissenyades segons cada franja d'edat.

També es valora l'adequació dels mitjans personals i materials, i l'estructura organitzativa de cada un dels serveis, posant-la en correlació amb les necessitats de l'objectiu que pot o ha d'assolir.

Des del punt de vista extern, s'avalua l'impacte que tenen els serveis en el barri, quin coneixement en tenen els pares i com els valoren els usuaris i els seus companys més pròxims.

També s'analitza el grau d'eficàcia que es desprèn de la creació dels canals de coordinació amb altres serveis o institucions que intervinguin directament o indirectament en aquest sector de població (Servei d'Absentisme Escolar, Projecte de Promoció i Desenvolupament de Grups, SSAP, escola, Càritas, Federació de Voluntariat), amb l'objectiu de poder oferir una acció educativa integral i integrada.

Projecte de Promoció i Desenvolupament de Grups

a) *Introducció*

A l'hora de parlar de la metodologia de treball que s'utilitza en la franja d'edat que va aproximadament des dels 15 anys fins a l'entrada al món adult, creiem necessari exposar concretament un dels projectes que desenvolupa l'Associació i que té diferències remarcables amb la resta de serveis:

– En primer lloc, cal dir que és un projecte adreçat a un sector específic de la ciutat, és a dir, que atén població del barri de la Font de la Pólvora i de tres barris més que estan situats al seu voltant.

– Es tracta d'un projecte emmarcat dins dels SSAP. El paper de l'Associació és posar a disposició un dels professionals, que treballarà conjuntament amb l'educador de medi obert.

– No es tracta d'un projecte de durada limitada, sinó que té vigència al llarg de tot l'any; per tant, el treball amb els joves es realitza de manera continuada i ininterrompuda durant els anys de permanència dins del projecte.

b) *Justificació*

L'apatia i la passivitat solen marcar les pautes de conducta social del sector. D'aquesta manera, es fa necessària una intervenció destinada bàsicament a desvetllar els individus, els grups i les dinàmiques socioeducatives i de participació.

El projecte pretén ser un marc on es posin en funcionament les accions que permetin als individus i als grups iniciar un procés de sensibilització i de conscienciació de l'associacionisme juvenil, que obri la porta a noves formes relacionals i participatives.

La metodologia es basa en un procés que comença amb el treball que es realitza amb el jove dinamitzador fins que se situa dins d'un grup, i que continua amb el treball grupal dirigit cap a l'acció comunitària.

El projecte pretén crear espais de formació per a joves dinamitzadors que, a partir de la relació propera i d'una participació activa, els permeti viure una maduració personal més plena i adquirir més sensibilitat social. Després d'uns anys dins del projecte, alguns joves continuen la seva formació en marcs normalitzats i especialitzats de l'àmbit de l'educació en el lleure, fet que repercuteix en la seva promoció personal.

Alguns dels joves pertanyen a grups naturals. És aquí on s'identifiquen amb un rol determinat i cerquen la seva afirmació personal. El projecte intenta recollir aquests grups i dotar-los, d'una banda, d'elements que possibilitin una estructura organitzativa i, de l'altra, d'un marc programàtic que els permeti desenvolupar un protagonisme normalitzat

i progressiu, respectant tres premisses bàsiques: el seu procés, els seus interessos i el seu protagonisme.

Un altre objectiu que es proposa el projecte és crear i potenciar estratègies que facilitin la coordinació, la comunicació i el desenvolupament d'accions comunitàries conjuntes, és a dir, espais que permetin la trobada dels diferents grups i associacions per dissenyar un calendari d'activitats adreçades a la població. Aquest fet afavoreix a la vegada la interrelació i la participació en accions dels diferents barris, ètnies, sexes i edats.

Paral·lelament, el projecte intenta buscar la millor adequació entre els departaments, les institucions i els recursos existents per tal d'afavorir el desenvolupament dels grups, de les associacions i dels individus.

Volem remarcar especialment la importància del procés cap a l'acció comunitària que segueixen els individus i els grups, en la mesura que les seves activitats, dirigides a la resta de la població, es converteixen en accions preventives. Vist amb perspectives de futur, el projecte camina en la direcció de contribuir a la creació d'una xarxa de grups i d'associacions en el *propri sector* que configurin marcs normalitzats i ajudin a construir un teixit social més ric i dinàmic.

El Projecte de Promoció i Desenvolupament de Grups va adreçat a tots els joves que realitzen una demanda per trobar un marc i una referència que els permeti canalitzar les seves inquietuds per realitzar alguna tasca en l'àmbit del lleure; és a dir, va dirigit a aquells que cerquen un àmbit relacional emmarcat en el treball en grup per aconseguir unes fites comunes.

El jove que reuneix aquestes premisses sovint respon a uns perfils molt concrets dins de la població jove, que és heterogènia i plural.

– La majoria d'ells són joves que han participat activament en el món del lleure i que han viscut diferents experiències positives de pertànyer a un grup, de conèixer altres maneres de gaudir del temps lliure no basades únicament i exclusivament en el consum, de percebre l'adult com a element referencial, etc. No és casualitat que molts dels usuaris provinquin del barri de la Font de la Pólvora, on hi ha més tradició d'activitats de caire no docent i on actualment es

desenvolupen més serveis d'aquest tipus. La intervenció continuada sobre els infants els propicia l'interès, un cop finalitzen l'etapa escolar, per continuar utilitzant el seu temps lliure de manera participativa en algun grup i també els desperta la sensibilitat social que possibilitarà posteriorment una actitud positiva envers el treball comunitari.

– D'altra banda, cal remarcar que els joves que arriben al projecte tenen una certa estabilitat pel que fa a l'activitat principal que els ocupa, és a dir, o bé estudien secundària o bé treballen amb contractacions o en tallers formatius de formació ocupacional.

Això contribueix al fet que puguin discernir entre aquesta activitat principal i el que és i representa el món del lleure, en el qual ells fan l'opció de participar voluntàriament.

c) *Metodologia*

1. Detecció

El Projecte de Promoció i Desenvolupament de Grups és un projecte en el qual la detecció no es pot basar només en una època concreta. Els joves són detectats i/o arriben segons el moment de maduració en què es troben i segons els seus interessos. Abraça una edat compresa entre els 14 i els 18-19 anys, aproximadament.

La detecció es realitza des de tres vessants diferents:

– A partir del coneixement dels preadolescents que participen en activitats de l'Associació que manifesten actituds i aptituds participatives dins dels serveis.

Alguns ja han participat en serveis per a infants i, un cop han sobrepassat l'edat que pertoca, fan l'opció de continuar-hi en qualitat d'ajudants; altres són detectats en serveis adreçats a preadolescents on es potencia la mobilització i la participació activa.

– A partir de l'educador de medi obert, que realitza la detecció mitjançant enquestes i entrevistes als joves de 8è d'EGB, amb les quals inicia el seguiment del seu itinerari personal fins que entren al món adult. Adquireix especial importància el paper que té l'educador de medi obert a l'hora de detectar joves d'altres barris del sector on no actua l'Associació.

– A partir dels mateixos joves, que fan l'opció de viure un projecte grupal amb els seus amics més propers, els quals,

malgrat ser selectius, conviden a participar; els educadors potencien aquestes accions animant els joves a portar-ne d'altres que encaixin en el perfil de jove dinamitzador.

2. Programació

El Projecte de Promoció i Desenvolupament de Grups no parteix d'una programació tal com l'entenem habitualment, és a dir, com un conjunt d'activitats que s'utilitzen per incidir en els objectius operatius que s'hagin marcat.

Quan aquí parlem de programació, ens referim al conjunt d'estratègies que s'articulen per a la consecució dels objectius generals; és a dir, al foment i a la creació de grups i marcs que possibilitin el treball comunitari.

Cada un d'aquests grups-associacions dissenyen la seva pròpia programació d'acord amb les motivacions i les predisposicions dels joves que els configuren i dels recursos de què disposen.

És per això que l'educador se situa com una figura que orienta els grups i els dóna suport des de la seva experiència i formació. Fent un seguiment periòdic a través d'una relació continuada i propera, ajuda els grups a configurar-se, i en tots els aspectes que envolten les programacions i en els quals els joves encara no estan familiaritzats. Per tant, al mateix temps ajuda a formar els joves per incidir en els processos de maduració personal, grupal i d'autonomia social.

Les programacions dels grups són variades i responen als interessos i als objectius de cada una de les associacions. D'aquesta manera, algunes orienten les activitats únicament cap a la població infantil i altres amplien el cercle cap a la població jove i adulta; n'hi ha algunes que, fins i tot, permeten acollir grups configurats que no disposen de marcs legals. Cada associació negocia particularment la subvenció de les seves activitats amb les institucions públiques.

Paral·lelament a les activitats que porten a terme els grups, el projecte possibilita la realització de dues accions en què s'interrelacionen i coordinen els diferents grups:

– Un recull mensual de les programacions de tots els grups per dissenyar el ritme i la freqüència de les activitats de la

Coordinadora Jove;²¹ s'estableix un calendari de reunions previ d'acord amb els grups.

– El Curs per a Joves Dinamitzadors,²² que es fa a començament de curs i que està pensat per fer créixer i renovar la xarxa dels grups i dels joves dinamitzadors. La relació propera afavoreix iniciar-los en una dinàmica de funcionament participativa i activa per a la realització d'activitats.

Durant l'execució del projecte hi ha quatre nivells d'acció:

– Seguiment i suport als individus

A través de les reunions i les dinàmiques grupals que s'estableixen, es fa un seguiment educatiu de l'individu, observant-ne aspectes com ara el rol, la participació, els conflictes, les motivacions, els interessos, etc., per tal de reforçar tot allò que el pugui ajudar en el procés de maduració i per incidir en el que l'obstaculitzi de mantenir relacions positives i de participació dins del grup. És important potenciar el jove dinamitzador i donar-li seguretat, i al mateix temps ajudar-lo a ser conscient de les seves possibilitats i limitacions.

Passada la fase de detecció, que se centra bàsicament en el Curs per a Joves Dinamitzadors, es fan entrevistes personals a cada un dels joves per donar-los suport en la recerca de l'itinerari personal com a *jove dinamitzador*. Partint dels seus interessos i motivacions, s'orienta el jove cap a cursos,

21. La Coordinadora Jove del sector està integrada per representants de tots els grups i associacions. Realitza activitats mensuals dirigides a la comunitat. Els objectius del projecte de la Coordinadora Jove són: ordenar, informar i rendibilitzar les accions dels grups i associacions; incidir en la formació global dels joves dinamitzadors a través de la preparació i la realització d'activitats comunitàries; i aconseguir la dinamització comunitària a partir de l'execució de les mateixes accions de la Coordinadora.

22. Es fa durant els mesos d'octubre i de novembre i va dirigit al grup d'ajudants adolescents de 14 a 15 anys; els altres grups i associacions troben en aquest curs un espai per promocionar les seves accions i per transmetre els coneixements i les tècniques específiques, a partir, però, d'un encàrrec concret de la comissió organitzadora. Els objectius d'aquest Curs per a Joves Dinamitzadors són els següents: sensibilitzar els joves envers la participació en un grup (què és un grup, què s'hi fa, quins rols s'hi creen, etc.); dotar-los d'elements i tècniques que els introdueixin en els camps del lleure, de l'esport i de l'animació; i sensibilitzar-los a participar en un projecte en el marc del temps lliure dirigit i vers l'acció comunitària (explicar-los què és i què comporta el voluntariat).

cap a grups i activitats dins i fora del sector, cap a un determinat tipus de responsabilitats, etc.

Paral·lelament al seguiment que se li realitza com a jove dinamitzador, es porta a terme el seguiment educatiu i de suport en l'itinerari personal de l'activitat principal que fa (estudis, feina...) a través de l'educador de medi obert. La participació com a jove dinamitzador forma part d'aquest itinerari més global.

– Seguiment i suport als grups i a les associacions

De la detecció i seguiment de l'individu i/o grup natural inicial es passa al procés de consolidació del projecte grupal i de constitució del marc legal del grup.

En aquesta segona fase es dóna suport al pas de ser un grup amb dinàmiques i activitats més endògenes (quan encara es mou com a grup natural o com a colla d'amics, sense que en aparença tingui una finalitat concreta) a ser un grup amb dinàmiques i activitats més exògenes; és a dir, s'aprofita la maduració personal i l'evolució del grup per endinsar-lo en accions comunitàries.

D'aquesta manera, el jove tutelat des del grup com a marc preventiu fa el pas per convertir-se ell mateix en membre d'una xarxa de prevenció comunitària, en la mesura que és capaç de dirigir les seves accions cap a altres infants, joves i adults, i és capaç de participar en la dinamització del seu propi barri.

Cal no oblidar que molts dels joves amb qui ens relacionem han viscut o viuen situacions sociofamiliars d'un cert risc, amb una influència important de l'entorn. El tutelatge inicial es fa rigorosament necessari, així com les dinàmiques grupals com a eina preventiva.

El procés de què parlem fàcilment pot durar de tres a cinc anys: dels 14 als 18-19 anys, aproximadament. És un repte important: significa passar de crear el grup com a element preventiu a ser el mateix grup el que creï estructures preventives d'àmbit comunitari.

– Coordinació institucional

El projecte activa mecanismes de coordinació amb les institucions públiques per tal de facilitar la signatura de conve-

nis i la subvenció de les activitats de les associacions de joves. Aquests contactes també faciliten la incorporació dels joves als cursos de formació de premonitors i monitors en el lleure, i/o la participació en altres activitats a la ciutat, fora de l'àmbit estricte del barri.

– A través de la dinàmica de la Coordinadora Jove, es promocionen accions comunitàries organitzades per les diferents associacions.

La Coordinadora Jove de la qual hem parlat anteriorment actua com a plataforma de formació permanent, on els joves dinamitzadors aprenen a organitzar, executar i avaluar una activitat comunitària de què ells són els protagonistes actius. El fet que les diferents associacions i grups es trobin i es coordinin crea un sentiment de pertànyer a un projecte comú, de no existir com a grups aïllats. Permet, a més, el traspàs efectiu d'informació entre els diversos grups i, sobretot, de les informacions generals que afecten els àmbits de la formació i de la signatura de convenis.

d) *Avaluació*

El projecte fa una avaluació a tres nivells:

1. Avaluació del jove en el seu itinerari com a jove dinamitzador.

– Partint de la situació inicial, avaluem la trajectòria del jove dins el projecte, el seu procés pel que fa als diferents aspectes de formació d'aptituds i actituds, les relacions que estableix amb els educadors i el grup d'iguals, així com el rol, el grau de participació i l'interès que té dins del grup organitzat al qual pertany.

Aquests indicatius ens ajuden a percebre el grau de sensibilitat social i la predisposició cap a l'acció comunitària.

2. Valoració del projecte

– Avaluació dels diferents grups: capacitat que demostren per assolir els objectius que es marquen i per resoldre i reconduir els seus conflictes interns o les dificultats que es puguin trobar. En valorem el grau d'autonomia respecte als professionals que porten el projecte i el grau de maduració de la seva dinàmica interna, és a dir, la capacitat d'organització i d'acció.

- Avaluació dels objectius i de les hipòtesis inicials: anàlisi del grau d'èxit o de fracàs assolit en la consecució dels objectius i, a la vegada, dels factors que han contribuït o han dificultat aquest assoliment; és a dir, dels processos que s'han produït. Cal no oblidar l'anàlisi dels resultats no previstos en el projecte i dels factors que els han propiciat. L'avaluació en profunditat de l'assoliment de les fites proposades i dels processos ens porta a confirmar o reformular les hipòtesis de les quals partíem en la justificació del projecte.
- Avaluació de les fases: en el projecte de promoció i desenvolupament de grups, cada una de les fases (detecció, programació, execució i avaluació) té un pla d'actuació establert, és a dir, té ben definits cada un dels objectius que s'hi han d'aconseguir i cada una de les accions que s'hi han de realitzar. Per tant, n'avaluem aquests dos factors: els objectius específics i les accions.
- Avaluació dels mitjans: es tracta de posar en relació les accions que s'han desenvolupat amb el personal, els materials, les infraestructures i el pressupost de què disposem.

3. Valoració dels subprojectes

- Avaluació del Curs per a Joves Dinamitzadors.
- Avaluació de la Coordinadora Jove.

Avaluem més específicament aquestes dues estratègies pel pes important que tenen dins del projecte, ja que es tracta de marcs concrets d'acció que possibiliten un contacte més estret entre els joves i els professionals, i entre les diferents associacions i grups de joves.

L'actual sistema socioeconòmic que regeix la societat potencia i aguditza les diferències socials entre els individus: apareixen bosses de pobresa a les ciutats, on el teixit social és més feble i on els col·lectius més desafavorits solen aglutinar-se en nuclis concrets. Es tracta de col·lectius exclosos, ja sigui per factors socioeconòmics i culturals, o bé per manca de recursos personals per superar la seva situació. Les causes que originen la pobresa i que poden conduir a la marginació i abocar els individus a una situació de precarietat difícil de superar, solen ser la suma de diferents factors. És el que anomenem *cercle viciós de la pobresa i la marginació*.

Calen, doncs, intervencions integrades capaces de donar respostes a cadascun dels problemes que influeixen en els processos de marginació; és a dir, cal concebre la pobresa com una realitat multifactorial que s'ha d'abordar des de diferents administracions i/o institucions mitjançant la coordinació entre els professionals que intervenen sobre una mateixa població i/o territori.

Al mateix temps, és necessari establir aquesta coordinació per aconseguir la mobilització dels afectats, i perquè siguin conscients de la seva problemàtica i desenvolupin un canvi d'actitud per inserir-se en el teixit social normalitzat. La mobilització també ha de permetre que els mateixos afectats siguin capaços de dinamitzar la comunitat a partir d'una xarxa associativa i relacional.

Si considerem el nucli primari (generalment la família) com la primera instància socialitzadora dels infants, és fàcil

deduir que les situacions de precarietat es transmeten necessàriament de generació a generació. És per això que creiem en la importància d'aplicar projectes preventius, ja que és la millor eina per evitar que en un futur pròxim els nostres infants esdevinguin adults immersos en el cercle viciós de la pobresa i la marginació.

Entenem la prevenció des de dos aspectes diferents. D'una banda, cal millorar les estructures socials i crear els mecanismes necessaris que possibilitin la inserció (llocs de treball, programes d'educació, de sanitat, d'habitatge, etc.); de l'altra, cal treballar entre la mateixa població afectada per trencar les situacions de passivitat i la manca de mobilització, a través de la conscienciació dels problemes que l'afecten i també de les possibles fórmules per superar-los. Per al primer dels aspectes, és necessari que hi hagi polítiques socials que afavoreixin la creació de programes i/o de projectes amplis d'inserció social. Per al segon, cal que les institucions i/o administracions públiques facin una aposta a llarg termini que possibiliti iniciar projectes preventius per a la infància i l'adolescència en risc i que concebi l'educació com la base per caminar cap a una societat més justa i solidària, i en la qual la inserció social de les poblacions més desfavorides esdevingui un fet.

L'Associació Esbargi sorgeix a la ciutat de Girona en un moment en què concorren un procés de transició al barri de la Font de la Pólvora degut a un canvi en les polítiques socials de l'Ajuntament de Girona, una transformació de l'equip pel que fa a l'àmbit professional i, finalment, la consolidació del Programa Onyar Est.

L'Associació ha dedicat els últims anys a la recerca d'un model vàlid de prevenció que fos extrapolable a altres llocs on es produeixin situacions socials semblants. Hem proposat un (macro)projecte que és un complement dels altres ens (nucli primari, escola, entorn, etc.) pel que fa a l'adquisició de valors i, a voltes, l'únic recurs per introduir noves formes de comportament social. I és que, sobretot, aporta una alternativa a la vida al carrer.

Hi ha dos projectes que ens agradaria destacar per les seves peculiaritats. Un és el Projecte de Prevenció i Tractament de l'Absentisme, ja que considerem important l'escola com a eina socialitzadora, d'adquisició de coneixements i d'apre-

Carnaval al sector de Vila-roja.

Servei d'esports.

mentatge; és a dir, com a entitat que prepara per a la vida adulta. I l'altre és el Projecte de Promoció i Desenvolupament de Grups, atès que permet que l'itinerari d'alguns joves tingui continuïtat en el marc del treball comunitari; és a dir, permet que els mateixos usuaris desenvolupin accions dins del territori capaces d'enfortir el teixit associatiu i d'actuar com a marcs preventius.

Però, tornant al tema general, creiem que un projecte de prevenció ha de prendre en consideració els aspectes següents:

- La necessitat de requalificar el món de l'educació no docent, fet que implica la formació bàsica i permanent de professionals en aquest àmbit.
- La continuïtat dels equips educatius, ja que possibilita el coneixement de la població i dels problemes que l'afecten.
- La creació d'espais de supervisió pedagògica, que permetin analitzar les intervencions i contrastar-les amb la línia pedagògica del projecte.
- L'establiment de canals de coordinació amb altres professionals i/o serveis que actuen dins del mateix territori per fer un treball multidisciplinari.

Per acabar, voldríem ressaltar l'aspecte organitzatiu de la nostra Associació com a *model* vàlid per portar a la pràctica projectes de prevenció per a la infància i l'adolescència en risc. És un model associatiu que ens ha permès el grau d'autonomia suficient i necessària per desenvolupar coherentment els nostres serveis d'acord amb els principis ideològics i la línia pedagògica en els quals es basa el (macro)projecte.

Actualment, l'Associació pretén consolidar un model de prevenció capaç d'aconseguir la implicació de les administracions públiques, i de conscienciar-les del fet que la prevenció és la millor fórmula per trencar el cercle viciós de la pobresa i la marginació.

- AA. DD., *Centre de formació i prevenció de Mataró*, «Taleia», núm. 2, Fundació Serveis de Cultura Popular, Barcelona, 1989.
- AA. DD., *L'educació pels drets humans*, Creu Roja, Barcelona, 1981.
- AA. DD., *L'ensenyament dels drets humans*, ONU, Barcelona, 1990.
- AA. DD., *Projecte d'accions integrades amb les poblacions i territoris menys afavorits de Girona*, Ajuntament de Girona, Girona, 1989.
- ASSOCIACIÓ D'EDUCADORS ESPECIALITZATS DE CATALUNYA, *Documento síntesis del perfil profesional y formación del educador especializado*, AEEC, Barcelona.
- BESNARD, P., *El animador sociocultural*, Grup Dissabte, València, 1990.
- CAMPS, V., *Virtudes públicas*, Espasa, Madrid, 1990.
- CANDEL, P., *La nova pobresa*, Edicions 62, Barcelona, 1988.
- CARDÚS, S., «Temps lliure, entre l'avorriment i la festa».
- CASAL, J., «Gira el món i torna al Born», *Papers de Sociologia*, núm. 25, pàgs. 11-18, UAB, Bellaterra, 1984.
- , «La transició al món dels adults com a objecte d'estudi», *Papers de Sociologia*, núm. 25, pàg. 63-75, UAB, Bellaterra, 1984.
- CASAL, J. i MASJUAN, J. M., *La inserció social dels joves de 19 anys amb poca escolaritat*, ICE-UAB, Bellaterra, 1991.
- CASAL, J. et al., «Análisis sociológico de la transición de la escuela a la vida adulta: marco teórico, metodología y resultados de una línea de investigación» (document de treball).
- , *La inserción profesional y social de los jóvenes*, ICE-UAB, Bellaterra, 1989.
- COLOM, J. A., *Modelos de intervención socio-educativos*, Narcea, Madrid, 1987.
- DEBORD, G. E., «Perspectivas de modificación consciente de la vida cotidiana», dins AA. DD., *Textos situacionistas. Crítica de la vida cotidiana*, Cuadernos Anagrama, 1973.
- DEWEY, J., *Democràcia i escola*, Eumo, Vic, 1985.
- ESTÉVEZ, A. i FUNES, J., *Situació cultural i educativa dels preadolescents que inicien la seva vida marginal*, Diputació de Barcelona.

- FUNES, J., *La nova delinqüència infantil i juvenil*, Edicions 62, Barcelona, 1982.
- FUNES, J. i GONZÁLEZ, C., «Joventut i marginació», dins *La joventut a la Catalunya dels 80*, Diputació de Barcelona, Barcelona, 1985.
- GUERAU DE ARELLANO, F. i TRESCENTS, A., *El educador de calle*, Barcelona, 1987.
- JULIÀ, A., «¿Qué es la educación especial?», dins AA. DD., *La praxis de la educación especial*, Hogar del Libro, Barcelona, 1981.
- LEMAY, M., «Les fonctions de l'éducateur spécialisé en psychiatrie infantile», dins *La psychiatrie de l'enfant*, vol. VIII, 2, 1965; obra citada per SALOMÉ, J., *Educadores especialitzados*, pàg. 30.
- LLUCH, J. i SERRA, I., *Fuentes de datos y sistema de indicadores para la acción social*, Generalitat Valenciana, 1986.
- MAKARENKO, A., *Poema pedagógico*, Planeta, Barcelona, 1986.
- MARTÍNEZ, D., «Educadores de calle: un trabajo en la sombra», *Integral*.
- MUTIÑO *et al.*, «La intervenció educativa en medi obert», *Fer Ciutat*, núm. 16, pàgs. 50-52, juny de 1987.
- OSTERRIETH, P., *Psicología infantil*, Morata, Madrid, 1977.
- PUENTE, F., «Colectivos marginados», dins AA. DD., *Dossier. ¿Sociedad dual? Pobreza y marginación en la sociedad del bienestar*, Cáritas Española, Madrid, 1988.
- RELD, F. i WINEMAN, D., *Niños que odian*, Paidós, Buenos Aires, 1970.
- SALOMÉ, J., *Educadores especializados*, Nova Terra, Barcelona, 1975.
- SAN ROMÁN, T., *Gitanos de Madrid y Barcelona. Ensayos sobre aculturación y etnicidad*, «Publicacions d'Antropologia Cultural», UAB, Bellaterra, 1984.
- (comp.), *Entre la marginación y el racismo. Reflexiones sobre la vida de los gitanos*, Alianza Editorial, Madrid, 1986.
- TERRICABRAS, J. M., *Ètica i llibertat*, Curial, Barcelona, 1983.
- VEGA, A., *Pedagogía de inadaptados sociales*, Narcea, Madrid, 1983.

Sumari

<i>L'Associació Esbargi</i>	7
<i>Principis ideològics</i>	9
<i>Caracterització de la població</i>	13
Introducció	13
El context social	14
El context familiar	17
Característiques dels subjectes	23
<i>El projecte Esbargi</i>	33
Objectius del projecte	33
La línia pedagògica	34
Els serveis de l'Associació Esbargi	42
Metodologia	48
<i>Conclusions</i>	75
<i>Bibliografia</i>	79

Títols publicats

1. TRAJECTE LABOR (exhaurit)
2. CENTRE DE FORMACIÓ I PREVENCIÓ DE MATARÓ
3. MOVI D'A
4. LA VOLA
5. FUSTALL
6. MOVIBAIX
7. EDUCACIÓ D'ADULTS A LA PERONA
8. AULA-TALLER CRUILLA
9. CEPA (Centre d'Ecologia i Projectes Alternatius) (exhaurit)
10. ESCOLA D'ADULTS LA VERNEDA-SANT MARTÍ
11. CASAL DELS INFANTS DEL RAVAL
12. EXPERIÈNCIES D'ALFABETITZACIÓ
13. CLUB INFANTIL JUVENIL BELLVITGE
14. TALLER ELS TRES TURONS
15. TRINIJOVE
16. L'ESCOLA DEL BAIX
17. CP'AC
18. ESCOLA DE L'ESPLAI
19. CASAL INFANTIL I JUVENIL DE MARIANAO
20. UN MODEL D'ESCOLA DINTRE DE LA PRESÓ
21. CASAL DE CULTURA DE SANTA COLOMA DE GRAMENET
22. EL SERVEI COLÒNIES DE VACANCES
23. ESCOLA D'ADULTS CONCÒRDIA
24. ÀREA CULTURAL ORIOL
25. MOVIMENT DE CENTRES D'ESPLAI CRISTIANS
26. EL SAFAREIG. GRUP DE DONES FEMINISTES DE CERDANYOLA
27. FORMACIÓ PROFESSIONAL I PRÀCTIQUES A L'EMPRESA A CATALUNYA
28. ESCOLA D'ACCIÓ ESPECIAL F. GARCÍA LORCA
29. MINYONS ESCOLTES I GUIES SANT JORDI DE CATALUNYA
30. FUNDACIÓ SANT PERE CLAVER
31. COLLECTIU DE CULTURA POPULAR DE SANT VICENÇ DELS HORTS
32. CAN ENSENYA S.A.L.
33. CENTRE ESCLAT-BELLVITGE
34. CASAL L'AMIC DE CAMPCLAR
35. PROGRAMA SOCIAL DEL COLLEGI SANT IGNASI
36. ADSIS (Associació de Serveis d'Iniciativa Social)
37. GRANJA-ESCOLA SINAÍ
38. COLLECTIU RONDA
39. LA SAMBA KUBALLY
40. EL CENTRE D'ACOLLIMENT PER A AFRICANS SANT PAU DE MATARÓ
41. ATENEU POPULAR SANT ROC
42. SETEM
43. GRUP DE SOLIDARITAT AKWABA
44. ASSOCIACIÓ D'ESPECTACLES INFANTILS I JUVENILS ALS BARRIS LA RODA
45. FUNDACIÓ ENGRUNES
46. L'ATENCIÓ SANITÀRIA ALS IMMIGRANTS. L'EXPERIÈNCIA DEL CONSORCI SANITARI DE MATARÓ
47. XARXES D'INTERCANVI DE CONEIXEMENTS
48. COORDINADORA CONTRA LA MARGINACIÓ DE CORNELLÀ

Subscripcions i comandes:

FUNDACIÓ SERVEIS
DE CULTURA POPULAR
Provença, 324, 3r
08037 Barcelona
Telèfon (93) 458 30 04
Fax (93) 458 87 10
E-mail: fserveis@troc.es

Impress sobre paper ecològic

Experiències de Pedagogia Social

Amb la col·lecció d'opuscles «Taleia» la Fundació Serveis de Cultura Popular pretén fer conèixer les nombroses i variades experiències de pedagogia social que es realitzen al nostre país, sovint poc conegudes i reconegudes.

No és en va que la col·lecció porta el nom de «Taleia»: per crear-les i dur-les a la pràctica calen grans dosis d'imaginació, de constància i de solidaritat.

Esperem que aquestes publicacions fomentin l'intercanvi i impulsin noves iniciatives.

Esbargi

Esbargi (Educació Social Barris Gironins) és una associació d'educadors socials sense afany de lucre que treballa per a la prevenció de la infància en risc social. Es creà el juny de 1989, fruit del procés de transició que va experimentar el barri de la Font de la Pólvora, de les polítiques socials de l'Ajuntament de Girona i de la transformació de l'equip pel que fa a l'àmbit professional, en el decurs de la dècada dels anys vuitanta.

Esbargi fa un treball educatiu adreçat als infants i situat en l'àmbit no docent, que intenta reforçar els aspectes de socialització i suport per suplir desatencions del nucli primari.

Educació Social Barris Gironins

